

VEREENIGING

TER BEOEFENING VAN DE KRIJGSWETENSCHAP.

1888—1889.

*Vergadering van Donderdag 15 November 1888, 's avonds te 8 uur,
te Arnhem.*

Voorzitter: de Heer K. ELAND.

De vergadering geopend hebbende, zegt de Voorzitter:

Mijne Heeren!

Toen mij in het vorige jaar de eer te beurt viel om eene bijeenkomst onzer vereeniging te Utrecht te leiden, was dit de eerste, welke buiten de vaste standplaats werd gehouden. Ik heb toen de redenen medegedeeld welke het bestuur hebben bewogen om een voorstel tot machtiging daartoe te doen, en wat het daarvan hoopt en verwacht; ik meen dat het de vergadering niet aangenaam kan zijn, die mededeeling nogmaals te ontvangen, zoodat ik U die herhaling zal besparen.

Eene tweede reden, die mij er toe brengt om bij de opening dezer vergadering zeer kort te zijn, is gelegen in de omstandigheid, dat de voordracht, welke we aanstonds zullen hooren, nog al eenigen tijd zal vorderen en naar ik vertrouw, allicht aanleiding zal kunnen geven tot debat of het vragen van nadere inlichtingen. In verband daarmede wil ik reeds nu mededeelen dat ik voor dit doel, na het uitspreken der voordracht, gaarne het woord zal verleenen, niet alleen aan leden der vereeniging,

maar ook aan geïntroduceerden. Het aanzienlijk aantal aanwezigen doet mij onderstellen, dat deze mededeeling niet overbodig is.

Hierna overgaande tot de werkzaamheden is in de eerste plaats aan de orde de ballotage der voorgestelde kandidaten.

De voorzitter verzoekt de heeren Koolemans Beynen en Koopman, met hem het stembureau te willen nitmaken.

De uitslag der stemming is, dat tot leden worden toegelaten de Heeren: J. Frenkel, 1e Luit. der Genie N. I. Leger, B. N. Tuinenburg, Kapt.-Kwartiermeester N. I. Leger, J. F. T. Veeren, Kapt. der Infanterie N. I. Leger, C. Vreede, Luit. ter zee 1e klasse, P. G. Weuringh, 1e Luit. der Infanterie en P. C. van der Willigen, 1e Luit. der Artillerie N. I. Leger, allen te 's Gravenhage; en G. T. M. Ongerboer, 2e Luit. der Infanterie, te Nijmegen.

De voorzitter dankt de Heeren van het stembureau voor de door hen volbrachte taak en deelt aan de vergadering den uitslag mede.

Het woord wordt nu verleend aan den heer M. H. J. Plantenga, Kapitein der Infanterie, leeraar aan de IIe Afdeeling der Krijgsschool, tot het houden van zijne voordracht over

Militielegers, in verband met Nederlandsche toestanden.

De Heer PLANTENGA :

Mijne Heeren!

Onlangs vond ik in een Fransch militair tijdschrift een overzicht van de sterkte der Europeesche legers in 1869 en 1888. Daaruit bleek dat in de laatste twintig jaren de vredessterkte der Europeesche legers was geklommen van twee tot drie millioen en de oorlogssterkte van ruim zeven tot negentien millioen, waaronder elf millioen geoefende en dadelijk voor den oorlog bruikbare mannen. Welsprekender bewijs is er wel moeilijk te vinden voor het streven der Europeesche Regeeringen, om de krijgsmacht tot de alleruiterste grenzen uit te breiden en steeds dichter en dichter te komen bij het ideaal: elk weerbaar onderdaan reeds in vredetijd volkomen geschikt te maken voor de

taak, die bij oorlog de landsverdediging hem zal opleggen. Het feit, dat men overal nog steeds aan het hervormen blijft, bewijst echter genoegzaam, dat het ideaal tot heden nog nergens werd bereikt, dat nog niemand de oplossing vond van het raadsel, het militaire leven zoodanig met het volksleven saam te weven, dat het eerste het tweede niet te veel belemmert en dat toch bij het uitbreken van een oorlog de geheele volkskracht tegen den vijand in werking kan worden gebracht. Of die oplossing ooit zal worden gevonden? Twijfel is geoorloofd. De oeconomische en de krijgskundige belangen staan in sommige richtingen scherp tegenover elkander. De schatkist laat slechts eene in verhouding tot de geheele weerkracht geringe vredessterkte toe, — de staathuishoudkundige belangen verbieden, dat de jongelingschap gedurende geruimen tijd aan het burgerlijke beroep worde onttrokken, — het karakter der hedendaagsche oorlogvoering daarentegen eischt van aanvoerders en minderen een graad van geoefendheid, als slechts bij een eenigszins langdurig verblijf onder de wapenen en eene tamelijk hooge vredessterkte kan worden verkregen.

De onmogelijkheid eener volledige verzoening der tegenstrijdige belangen leidde bijna overal tot een compromis, waarbij de militaire eischen, hetzij met betrekking tot den duur van den oefeningstijd, hetzij met betrekking tot de sterkte van het jaarlijksche contingent werden ingekrompen. In een compromis ligt echter niet zelden eene kiem tot nieuwen strijd. Zoo ook hier. Terwijl de voorvechters der zuivere militielegers den klemtoon leggen op de getalsterkte en de noodzakelijke bezuinigingen alleen willen zoeken in beperking van den oefeningstijd, houden de voorstanders der kaderlegers vol, dat eene kleine, maar deugdelijke krijgsmacht meer waarde bezit, dan eene groote, doch half-geoefende massa; zij willen dus van eene vermindering van den oefeningstijd, of wat hier op hetzelfde neerkomt, van de vredessterkte beneden een zeker minimum niets hooren en verwerpen elk voorstel, dat zou leiden tot opoffering van het gehalte aan de hoeveelheid.

Hoewel de quaestie: algemeene dienstplicht met korteren of beperkte dienstplicht met langeren oefeningstijd ook in ons land niet nieuw is, zoo komt het mij toch waarschijnlijk voor, dat

zij thans, nu de grondwetgever het harnas heeft losgegespt, dat vroeger onze legerinrichting hield omkneeld, meer dan vroeger op den voorgrond zal treden. Met het oog hierop achtte ik het een eisch des tijds, de vraag, welk recht van bestaan een militieleger in Nederland zou bezitten, ook te dezer plaatse ter tafel te brengen. Wel werd zij in onze Vereeniging reeds herhaaldelijk behandeld, doch sedert dit de laatste maal geschiedde, verlieden, vreemd genoeg, reeds meer dan twintig jaren. In die tijdsruimte nu waren wij getuige van zoovele veranderingen in het binnen- en buitenland, veranderingen in de toestanden zelve en veranderingen in onze opvattingen van die toestanden, dat eene vernieuwde bespreking mij alleszins gewettigd voorkomt.

Verwacht echter niet van mij eene breed uitgewerkte proeve van legerorganisatie. Daartoe schat ik mijne krachten niet hoog genoeg. Want even eenvoudig als het is, eenige algemeene beginselen van legervorming te stellen en te ontwikkelen, even moeilijk is het die beginselen tot in bijzonderheden toe te passen, omdat bij die toepassing met zoovele en zoo velerlei eischen van militairen en socialen aard beide, rekening moet worden gehouden. Wilde ik in details afdalen, ik zou bovendien meer aandacht voor tabellen en cijfers moeten vragen, dan vermoedelijk het meest welwillende auditorium in staat zou zijn, te schenken. Ik zal er mij derhalve toe bepalen, de licht- en schaduwzijden te schetsen van een militieleger tegenover een kaderleger, om daarna over te gaan tot de verdediging der stelling:

Een kaderleger blijft voor Nederland vooralsnog eene gebiedende noodzakelijkheid. Van militiekorpsen kan alleen in tweede linie nut worden verwacht. Daar zijn zij echter bij onze toestanden ook volkomen op hunne plaats.

De uitdrukking „militie” heeft in ons vaderland al tot veel begripsverwarring aanleiding gegeven, en wellicht worden er nog altijd tal van personen aangetroffen, die zich moeilijk kunnen voorstellen, dat het Nederlandsche leger, hoewel grootendeels uit miliciens bestaande, geen militieleger in krijgskundigen zin is. De oorzaak der verwarring ligt vermoedelijk in de omstandigheid, dat de grondwetgever van 1814 (en op zijn voetspoor

ook die van 1815, 1840 en 1848) het woord „militie” bezigde in de taalkundige beteekenis, n.l. in die van krijgsvolk. Hij voegde er de omschrijving „nationale” aan toe, om het verschil, dat er tusschen de door hem bedoelde krijgsmacht en de militie, die tijdens de Unie in aller heeren landen werd aangeworven, bestond, scherp te doen uitkomen. De door hem in het leven geroepen wapenmacht was echter niet wat de krijgskunde onder een militieleger begrijpt, en werd dit nog veel minder toen in 1819 en volgende jaren het staande leger in de militie werd ingedeeld. De krijgskunde toch verstaat onder militie eene krijgsmacht, waarvan allen, officieren, onderofficieren en manschappen, in gewone omstandigheden steeds in hunne haardsteden verblijven en alleen voor zeer korten tijd tot oefening onder de wapenen worden geroepen. Dat buiten Nederland deze opvatting van het woord „militie” reeds lang vóór 1814 gangbaar was, kan o. a. hieruit blijken, dat Friedrich Wilhelm I van Pruisen bij zijne troonsbestijging in 1713 dadelijk de door zijn vader in 1701 onder de benaming landmilitie opgerichte landweer weder afschafte en in zijne kanselarij op het gebruik van het woord militie tot aanduiding van Pruisische troepen eene boete van 100 dukaten stelde.

De militielegers vormen een uiterste en zijn juist het tegenovergestelde van de staande legers, welke, zooals bekend is, uitsluitend uit beroepssoldaten bestaan. De kaderlegers vertegenwoordigen den overgangsvorm tusschen beide. Van deze verschillen de militielegers, doordien zij, als men een zeer gering getal vaste instructeurs buiten beschouwing laat, de kern van beroepssoldaten missen, die in de kaderlegers wordt aangetroffen, en bovendien door den duur van den oefeningstijd, die bij de militielegers tot een uiterste minimum wordt teruggebracht, terwijl bij de kaderlegers het beginsel geldt, dat de ingelijfde dienstplichtige niet naar zijne haardstede terugkeert, vóór hij in geoefendheid den beroepssoldaat ten naastenbij evenaart. Het beginsel van persoonlijken en, in theorie, ook dat van algemeen dienstplicht kan echter bij beide worden doorgevoerd.

Dat de door mij gegeven bepalingen in scherpte te wenschen overlaten, en dat op grond dier bepalingen de een nog een

kaderleger zou kunnen noemen, wat in het oog van den ander reeds een militieleger zou zijn, ik gevoel het zelf maar al te goed. De uitdrukkingen „zeer korte oefeningstijd” en „een zeer gering getal vaste instructeurs” zijn uiterst rekbaar. Het is mij echter niet mogen gelukken betere definities te vinden, en zoo blijft mij tot nadere bepaling der gedachten niet veel anders over, dan mijne beschouwingen vast te knoopen aan een bestaand militieleger, dat als type kan gelden. Hiertoe nu leent geen leger zich beter dan het Zwitserse, dat door niemand minder dan MOLTKE een goed georganiseerd militieleger werd genoemd.

Ieder Zwitser is weerplichtig van het 20ste tot het 44ste levensjaar, derhalve gedurende 25 jaren. De bij de wet van 4 December 1886 ingevoerde landstormplicht laat ik voorloopig buiten beschouwing. Vrijgesteld zijn alleen de bekleeders van sommige burgerlijke ambten, die ook in oorlogstijd niet in hun betrekking kunnen worden gemist, en voorts de lichamelijk, geestelijk of zedelijk ongeschikten. Loting kent men in Zwitserland niet. De keuring is echter uiterst streng. Alle vrijgestelden, met slechts enkele uitzonderingen, betalen gedurende den dienstplichtigen leeftijd eene belasting (*Wehrsteuer*), waarvan het bedrag verschilt met het vermogen of inkomen. Het beginsel van gelijkstelling ten opzichte van den persoonlijken druk der militaire verplichtingen is dus zoo ver mogelijk doorgevoerd.

In zijn eerste dienstjaar moet de dienstplichtige aan eene recruten-oefening van enkele weken deelnemen. Omstreeks November van dat jaar wordt hij dan ingedeeld bij de keurtroepen (*Auszug, élite*), waarbij hij de volgende 12 jaren blijft, waarna hij voor den duur der nog overige 12 jaren overgaat bij de landweer. Alleen de onderofficieren en minderen der cavalerie worden reeds na 10 jaren dienst bij de landweer ingedeeld. Dreigt er oorlogsgevaar, dan kan zoowel de overgang van de keurtroepen tot de landweer, als het ontslag uit de laatste worden verschoven. De luitenants van alle wapens blijven tot het volbrachte 34ste, de kapiteins tot het 38ste levensjaar bij de keurtroepen, terwijl omtrent den overgang der hoofdofficieren tot de landweer geen vaste termijn bestaat. Voorts worden alle officieren eerst na

het volbrachte 48ste levensjaar uit de landweer ontslagen. Deze laatste bepalingen, welke ten deele eerst dagteekenen van Dec. 1887, hebben klaarblijkelijk de strekking, de bezetting der officiersplaatsen, ook kwalitatief, beter te verzekeren.

Het behoeft geen betoog, dat het Zwitsersche leger onder de werking dezer voorschriften eene in verhouding tot het bevolkingscijfer groote getalsterkte moet bezitten. In de laatste jaren werden steeds 14 000 à 15 000 recruten bij de keurtroepen ingedeeld, terwijl de bevolking nog geen 3 000 000 zielen telt. Het contingent is dus relatief nagenoeg het dubbele van het onze. De totale sterkte der keurtroepen bedroeg op 1 Januari 1888 bijna 124 000, die der landweer ruim 80 000 man. Dit geeft dus een totaal van meer dan 200 000 man of circa 7 $\frac{1}{2}$ % der bevolking, altijd zonder den landstorm, ter sterkte van ongeveer 300 000 man. Dit procentcijfer is hooger dan in eenigen anderen staat van Europa, als men ook daar den landstorm of de met dezen gelijk te stellen formatiën, zooals de reserve van het territoriale leger in Frankrijk, buiten beschouwing laat.

Met betrekking tot de getalsterkte beantwoordt het Zwitsersche legersysteem derhalve aan de hoogste eischen. De kracht van een leger mag echter niet alleen en m. i. zelfs niet in de eerste plaats naar het aantal strijders worden beoordeeld. De geest, die de krijgsmacht bezielt, de geoefendheid en de aanvoering zijn o. m. minstens even belangrijke factoren. Hoe is het nu daarmede in Zwitserland gesteld?

Alle Schrijvers verklaren eenstemmig, dat in het Zwitsersche leger een uitmuntende geest heerscht. De Zwitser bezit van nature eene groote mate van vrijheidszin, en de liefde voor zijn vaderland is bij hem, evenals bij alle bergvolken, sterk ontwikkeld. Zelfs vreemdelingen, die overigens met de militaire instellingen van Zwitserland niet dweepten, moesten getuigen, dat de vervulling van den militairen dienstplicht voor den Zwitserschen burger niet is een last, doch een lust. Een Duitsch schrijver, die geruimen tijd in Zwitserland vertoefde om het Zwitsersche leger te bestudeeren, zegt, dat de recruten bijna zonder uitzondering „*willig und freudig in den Wehrdienst*

ihres Vaterlandes eintreten. Dieses Moment", voegt hij er aan toe, „*dürfte allein 1½ Jahre einer dreijährigen militär-präsenzdienstzeit aufwiegen.*” De Zwitserse natie stelt levendig belang in alles wat op hare weerbaarheid betrekking heeft en de bijval, waarmee de nieuwe landstormwet van de zijde der bevolking allereerste is begroet, bewijst voldoende, dat zij gaarne tot het brengen van nieuwe offers bereid is, als veranderde tijdsomstandigheden die eischen. Ouden van dagen, in wie nog militaire herinneringen opflikkerden, zelfs dochters der Alpen meldden zich als vrijwilligers ter inschrijving voor den landstorm aan. Dit mag voor een oogenblik een lach op onze lippen brengen, het teekent toch den nationalen geest. Trouwens, deze uit zich ook in ernstiger vorm. Nergens verheugen de vrijwillige schietvereeningen zich in een krachtiger leven dan in Zwitserland. In die grootendeels op militaire leest geschoeide en door den Bond gesubsidiëerde vereeningen tracht de Zwitserse weerman de tijdens het verblijf onder de wapenen in het gebruik van het geweer verkregen bedrevenheid te onderhouden en te volmaken. In tal van plaatsen hebben voorts de officieren vereeningen opgericht tot onderlinge beoefening der krijgswetenschap. Ook nemen de officieren niet zelden aan meerdere troepenoefeningen deel, dan waartoe de wet hen verplicht. Aan toewijding, aan geestdrift zal het in de ure des gevaars het Zwitserse leger niet ontbreken.

Minder gunstig moet het oordeel omtrent de geoeffendheid luiden. Bij den korten duur van den oefeningstijd en het gebrek aan alleszins voor hun taak berekende onderwijzers levert de opleiding en militaire vorming van den dienstplichtige in Zwitserland buitengewone moeielijkheden op. Dit is echter een der wonde plekken van elk militiestelsel, en wie bekend is met de wijze, waarop in Zwitserland de vorming van den burger tot soldaat is geregeld, zal toegeven, dat daar van de beschikbare krachten en middelen een zeer oordeelkundig gebruik wordt gemaakt.

De grondslag, waarop het gcheele gebouw der militaire vorming in Zwitserland rust, is het gymnastiek-onderricht, dat vóór de indiensttreding aan de jongelingen wordt gegeven.

Recht duidelijk blijkt dit uit de Memorie van Toelichting, die in 1874 het ontwerp der thans geldende legerwet vergezelde. Wij lezen daar n.l. over dit onderwerp het volgende:

„In een militieleger kan onmogelijk aan de troepen dezelfde graad van geoefendheid worden gegeven als in een kader- of staand leger. Niemand kan met open oogen dit feit loochenen en het is derhalve een der gewichtigste problema's van ons staatsleven, hoe in deze leemte moet worden voorzien. Wij zijn overtuigd, dat de eenige mogelijke oplossing deze is, de militaire opleiding reeds op zeer jeugdigen leeftijd aan te vangen. Het is bovendien onbetwistbaar, dat het elementaire recruten-onderricht voor den twintigjarige pijnlijk en onaangenaam is, omdat iedereen instinctmatig gevoelt, dat dit onder-richt veel beter voor een jeugdiger levensperiode past. Er zou nog meer voor pleiten, eerst op twintigjarigen leeftijd een aan-vang te maken met het leeren schrijven en rekenen, dan met het leeren staan en loopen. Het is een onverschoonbare misslag, de opvoeding tot burger met de kinderjaren te beginnen en die tot landsverdediger tot het 20ste levensjaar uit te stellen. In hun bloeitijd kenden de Staten der Oudheid die afscheiding niet en het ligt geheel op onzen weg, de verbroken éénheid in de opvoeding te herstellen. Niet alleen zal hierdoor de dienst-plichtige lichamelijk beter voorbereid in dienst treden, doch er zullen ook nog andere voordeelen uit voortspruiten. Zin voor orde en stiptheid en die discipline, welker hoogste uiting niet is blinde gehoorzaamheid, doch het besef, dat groote uitkomsten slechts door volledige samenwerking en dus door ondergeschikt-heid van den enkele kunnen worden verkregen, zij zullen bij het door ons bedoelde onderricht in hooge mate worden aange-kweekt en zoo ook weder gunstig op het overige onderwijs terugwerken. Als het ons niet gelukt de vorming onzer jeugd dienstbaar te maken aan de weerbaarheid van ons land, dan zullen wij óf in aanzien en kracht hoe langs hoe meer achter-uitgaan, óf wel, wij zullen ons moeten buigen voor de wet, die de meeste andere staten naar de kaderlegers heeft gevoerd. Alsdan zou echter ons volksleven ook al zijn oorspronkelijk-heid hebben verloren.”

De op 19 Febr. 1875 in werking getreden wet schrijft dan ook in art. 81 voor:

- 1°. dat de gymnastiek een verplicht leervak zal zijn voor alle kinderen van het 10de tot het 16de jaar;
- 2°. dat van het 16de tot het 20ste jaar voortgezet gymnastiek-onderwijs zal worden genoten en dat onder dit onderwijs ook militaire oefeningen zullen worden opgenomen; en
- 3°. dat alle jongelieden van het 18de tot het 20ste jaar onder-richt zullen ontvangen in het schijfschieten.

Voorts werd de algemeene regeling van het hierbedoelde onderwijs en het toezicht opgedragen aan de centrale autoriteit, aan den Bondsraad.

Deze laatste bepaling, dringend noodzakelijk tot het verkrijgen der gewenschte eenheid, bleek echter gemakkelijker neer te schrijven dan uit te voeren in een bondsstaat als Zwitserland, waar de kantons, sedert eeuwen aan zelfbestuur, ook in militaire zaken, gewend, steeds geneigd zijn, elke nieuwe inmen-ging der centrale autoriteit als een aanslag op hun autonomie te beschouwen. Bovendien stuitte men op het bezwaar, dat de gewone onderwijzers, en aan deze wenschte men het eerste gymnastiek-onderricht op te dragen, voor het meerendeel hier-voor niet waren opgeleid. Zoo laat het zich verklaren, dat het Militaire Departement in Zwitserland er tot heden nog niet in geslaagd is, de wettelijke voorschriften van 1874 in hun vollen omvang in toepassing te brengen. Het lijdt echter geen twijfel, of men komt met ieder jaar nader aan het doel.

Nadat in 1876 door de militaire autoriteit een reglement, waarin de te verrichten gymnastische oefeningen waren om-schreven, was vastgesteld en door den Bondsraad goedgekeurd, vaardigde deze in 1878 een besluit uit, waarbij het gymnastiek-onderricht te beginnen met 1 Mei 1882, verplichtend werd gesteld voor alle jongens van 10—15 jaren. De gewone onder-wijzers, die aan de normaalscholen en bij recrutenoefeningen de voor dit doel vereischte opleiding zouden ontvangen, werden met het geven van dit onderricht, dat zich volgens het reeds genoemde reglement tot zeer eenvoudige oefeningen moest be-palen, belast. Ten opzichte van de verplichting tot het bijwonen

der lessen, de tucht, de examens enz. werd de gymnastiek gelijkgesteld met alle andere leervakken. Het minimum-aantal lesuren bedraagt 60 per jaar; feitelijk is het bijna overal 2 uur per week. De gemeenten moeten voorzien in de behoefte aan geschikte oefeningsterreinen, lokalen en werktuigen. De Bondsautoriteiten zijn zoowel op de kantonnale en gemeente-, als op de bijzondere scholen met het toezicht belast. Volgens het officiële verslag van 1886 was de toestand zeer gunstig en liet het zich aanzien dat punt 1 van art. 81 der wet van 1874 weldra overal tot volledige uitvoering zou zijn gekomen.

Met het onderricht der jongelingen van 16—20 jaar is men nog niet zoo ver gevorderd. Aanvankelijk heeft het Militaire Departement getracht zich voor dit doel te verstaan met de vrijwillige gymnastiekvereenigingen, die in Zwitserland zeer talrijk zijn. Het wenschte aan deze eene soortgelijke rol op te dragen, als de vrijwillige schietvereenigingen vervullen ten opzichte der weerplichtigen van 20—44 jaar. Deze poging is echter afgestuit op den onwil der meeste vereenigingen om inmenging van den staat in hun aangelegenheden toe te laten.

Daarop is in het laatst van 1887 door het Militaire Departement bij de Wetgevende Macht een ontwerp ingediend, dat in hoofdzaak het volgende bepaalt:

De gemeenten moeten de gymnastiek-inrichtingen, welke bestemd zijn voor de jongens van 10—15 jaar, ook beschikbaar stellen voor de oefeningen der 16—20 jarigen en bovendien een terrein, groot genoeg tot het houden der voorgeschreven militaire oefeningen. De duur der oefeningen zal minstens 60 uren per jaar bedragen. De klassen mogen niet sterker zijn dan 50 leerlingen. Het onderwijs zal worden gegeven door officieren, onderofficieren of onderwijzers, die aan hun militaire verplichtingen hebben voldaan. Het omvat de gymnastiekschool, de soldatenschool, doch zonder geweer, marschen, kleine veld-dienst oefeningen en het schieten met een kruisboog. De jongelieden, die leden zijn eener vrijwillige gymnastiek-vereeniging, zijn van de verplichte oefeningen vrijgesteld, als zij het bewijs leveren, dat zij het voorgeschreven militaire onderricht ontvangen. Door deze laatste bepaling hoopt men de Vrijwillige

Vereenigingen er allengs toe te brengen, militaire oefeningen in hun pogramma's op te nemen.

Wordt dit ontwerp aangenomen, en hierop is veel kans, dan zal dus ook punt 2 van art. 81 der wet van 1874 ophouden eene doode letter te zijn. Alleen punt 3 blijft dan nog ter nadere regeling over. Het schijnt echter dat het Militaire Departement met die regeling wenscht te wachten, tot de volledige uitvoering van punt 2 zal verzekerd zijn. Het *festina lente* schijnt in deze, en m. i. zeer terecht, in Zwitserland het richtsnoer te zijn, al mag ook de bij de wet van Dec. 1886 ingevoerde landstormplicht voor alle weerbare mannen van 17—50 jaren, die niet reeds tot de keurtroepen of de landweer behooren, tot eenigen meerderen spoed prikkelen. Immers het ligt in de bedoeling dier wet, uit den 1^{en} ban van dien landstorm, welke de 17—20 jarigen omvat, bij het intreden van oorlogsgevaar eene aanvullingsreserve te vormen voor de keurtroepen, d. w. z. eene legermacht, die al zeer spoedig na het uitbreken van den oorlog geroepen zal worden, bruikbare soldaten aan het leger af te leveren.

Ik heb bij de regeling van het voorbereidend militaire onderwijs in Zwitserland eenigszins uitvoerig stilgestaan, omdat tegenwoordig ook bij ons in deze richting proeven worden genomen en de zaak, naar het mij voorkomt, in Zwitserland op zeer gelukkige wijze is aangevat. Klaarblijkelijk heeft men begrepen, dat het niet aangaat, op de school reeds soldaten te vormen. Dit mag mogelijk geweest zijn in een tijd, toen speer en zwaard nog de eenige wapenen waren en van den krijgsman weinig meer dan lichaamskracht en behendigheid werd gevorderd, thans, nu in den oorlog niet alleen de fysieke, maar ook de intellectueele en moreele krachten zich met elkander meten, nu de eerste eisch, die men aan den soldaat stelt, deze is, dat hij uit plichtbesef zich willig schikken zal naar de inzichten van anderen, zijn eigen-ik geheel zal laten opgaan in de massa, thans zou eene streng militaire opvoeding der jeugd tot geheel verkeerde uitkomsten leiden. Het plichtbesef van den knaap kan niet op dezelfde hoogte staan als dat van den man, en wilde men op de school reeds de lijdelijke onder-

geschiktheid en de eenvormigheid invoeren, die de zuilen zijn, waarop het leger rust, men zou alle individualiteit dooden. Op het gebied der verstandelijke en zedelijke ontwikkeling mag van de school niet anders gevraagd worden, dan dat zij goede burgers vorme, d. w. z. mannen met een helder hoofd, met arbeidszin, met eerbied voor orde en wet, met een hart, dat warm voor het vaderland klopt. Doch iets anders is het met de fysieke ontwikkeling. Gezondheid, wilskracht, zelfvertrouwen en zelfbeheersching, de vruchten van goed geleide en geregelde lichaamsoefeningen, komen in elken levenskring te pas, en wat de militair in deze richting voor zich eischt, komt dus ook den burger ten goede.

Blijft het onderricht, gelijk in Zwitserland, opgedragen aan de gewone onderwijzers, dan is er, dunkt mij, ook geen plaats voor de vrees, dat door eene eenigszins militaire kleur der oefeningen, door invoering van eenige militaire commando's en vormen, de algemeene ontwikkeling van den knaap schade zou lijden. De eigenlijke militaire oefeningen staan in Zwitserland buiten de school. Die oefeningen kenmerken zich voorts door grooten eenvoud en al wat naar soldaatje-spelen zweemt, wordt met zorg geweerd. Dit is o. a. eene der redenen, waarom de sterkte der klassen tot 50 leerlingen is beperkt.

In het kalenderjaar, waarin het 20ste levensjaar wordt volbracht, komt de dienstplichtige in de recrutscholen voor eenige weken geheel in de hand van het militaire onderwijzerspersoneel, dat voor een zeer klein deel uit vaste instructeurs, doch voor verreweg de groote meerderheid uit militie-officieren en onderofficieren bestaat. Het voor de oefening aangewezen militiekader, waaronder niet zelden personen zijn, die in een paar jaar geen dienst hebben gedaan, komt 4 tot 8 dagen vóór de opkomst der recruten bijeen, om door de vaste instructeurs op de hen wachtende taak te worden voorbereid. Met den beschikbaren tijd wordt in de recrutscholen zooveel mogelijk gewoekerd, terwijl de reglementen zich in het algemeen door eenvoud kenmerken. Dat trouwens, om zoo te zeggen, geen minuut verloren mag gaan, zal aan een ieder, die weet, hoeveel er tegenwoordig

aan den soldaat moet worden geleerd, duidelijk worden, als hij bedenkt, dat de recrutenschool voor de infanterie 45, voor de cavalerie 80, voor de artillerie 55, voor de genietroepen 50 en voor de bij de hulpdiensten ingedeelden 42 tot 45 dagen duurt. Waar de tijd zoo krap is toegemeten, moeten de oefeningen natuurlijk tot het allernoodigste worden beperkt, en al houdt men rekening met het feit, dat de Zwitser lichamelijk goed voorbereid in dienst treedt, zoodat hij snel eene zekere bedrevenheid in den wapenhandel verkrijgt, dan nog mag met grond worden betwijfeld, of in de recrutenscholen wel iets meer kan worden geleerd, dan het zuiver werktuiglijke van den dienst, en of de individueele, zelfstandige geoefendheid, waarop het bij de tegenwoordige oorlogvoering juist aankomt, ook maar op den naam van „even voldoende” aanspraak zou kunnen maken. De indruk, dien de jeugdige dienstplichtige van de eigenaardigheden van het soldatenleven, van de eischen der kameradschap en der krijgstucht ontvangt, kan bij zulk een kort verblijf onder de wapenen, ook al wordt hij daarbij, zooals in Zwitserland in den regel het geval is, gekazerneerd of gekampeerd, slechts flauw zijn.

Toch bestaat voor het verscherpen van dien indruk in Zwitserland ook later weinig gelegenheid. Immers de verdere verplichtingen bepalen zich tot het bijwonen van eenige herhalings-oefeningen, die in hoofdzaak aan oefeningen op eenigszins grootere schaal, in het bataljons-, regiments-, brigade- en divisieverband, alsmede aan het schijfschieten gewijd zijn en met groote tuschenpoozen telkens ook slechts weer eene zeer korte tijdsruimte omvatten. Zoo worden de manschappen der infanterie, artillerie en genietroepen slechts gedurende de eerste acht dienstjaren, om de twee jaren tot herhalingsoefeningen opgeroepen. De duur dezer oefeningen is 16 en 18 dagen. Later, bij de landweer, moeten deze manschappen nog om de vier jaren, telkens voor 5 en 6 dagen onder de wapenen komen. Alleen de manschappen van de cavalerie der keurtroepen nemen jaarlijks, telkens gedurende 10 dagen, aan herhalingsoefeningen deel. Voor de hulpdiensten bestaan analoge bepalingen. In de jaren, dat zij tot geen anderen dienst verplicht zijn, moeten de manschappen van

de infanterie der keurtroepen, hetzij als leden eener vrijwillige schietvereniging, hetzij in bepaald voor dit doel georganiseerde bijeenkomsten, zich oefenen in het schijfschieten (minstens 30 patronen per jaar).

Afgezien van deze oefeningen in het schijfschieten, bedraagt derhalve de totale dienstduur van den man in Zwitserland: voor de infanterie 119, voor de cavalerie 170, voor de artillerie 139 en voor de genietroepen 114 dagen.

Nu kan men over den noodzakelijken minimum-duur van den oefeningstijd zeer uiteenlopende meeningen zijn toegedaan. Alles hangt daarbij af van de fysieke, intellectuele en moreele ontwikkeling der te oefenen manschappen, van de personeele krachten en materiële hulpmiddelen, waarover voor de oefening kan worden beschikt, en van de eischen, die men aan den geoefenden man stelt. Het is ontegenzegglijk waar, dat men met in de jeugd reeds deugdelijk voor het militaire beroep voorbereide recruten, met goede oefeningsterreinen en lokalen en, *last not least*, met een voor zijne taak als onderwijzer volkomen berekend kader in vier maanden tijds, althans bij de infanterie en vesting-artillerie, veel, zeer veel kan doen. Doch aan den anderen kant kan niet worden tegengesproken, dat het in zoo korten tijd geleerde er bij den man onmogelijk vast kan inzitten; het is niet doorgedrongen in merg en been, en als de dienstplichtige straks, na eerst weder eene geruime poos zijn burgerlijk beroep te hebben uitgeoefend, opnieuw onder de wapenen komt, dan zal er noodzakelijk eenige tijd moeten verlopen, eer de herinnering aan het vroeger geleerde weder helder bij hem is. Wel wordt hierin eenigszins tegemoet gekomen door de verdeeling van den gestelden oefeningstijd over een groot aantal jaren, m. a. w. door veel herhalingsoefeningen, doch hier staat tegenover, dat juist door die versnippering, door die hiaten in het onderricht, de vier maanden, die in Zwitserland aan de oefening der onbereiden wapens worden gewijd, ook niet voor de volle waarde in rekening mogen worden gebracht. Er is verlies, omdat er telkens tijd vereischt wordt tot opfrissing van het vroeger geleerde. Bovendien zijn er natuurlijk bij eene algemeene mobilisatie velen, die nog niet den vollen oefeningstijd achter den rug

hebben. Dat de eenheid, de samenhang, die in een troepenkorps moet zetelen, wil het een bruikbaar werktuig voor den oorlog zijn, bij het Zwitsersche stelsel noodzakelijk in den aanvang van den oorlog moet ontbreken, kan, dunkt mij, dan ook moeilijk op goede gronden worden weerlegd. Voor de bereden wapens is de Zwitsersche oefeningstijd in elk geval veel te kort. Paardrijden, paardenverzorging, harding van man en paard, wapenhandel, velddienst enz. zijn in 80 dagen niet te leeren, ook niet in 170. Mag van de infanterie nog worden verwacht, dat zij, zoodra zij slechts eenigen tijd bijeen is, spoedig merkbaar in bruikbaarheid zal toenemen, voor de ruitery zou die verwachting vermoedelijk ijdel blijken.

Vergun mij, M. H., hier nog eene opmerking in te lasschen, die, al mag zij meer toepasselijk zijn op de kader- dan op de militielegers, voor eene juiste schatting van den minimum-oefeningstijd toch groote beteekenis bezit. Het is algemeen bekend, dat de groote Mogendheden van het Europeesche vasteland zich allen vasthouden aan een minstens driejarigen eersten oefeningstijd. Verschillende schrijvers wijzen er echter op, dat die vasthoudendheid minder voortspruit uit de overtuiging, dat drie jaren noodig zouden zijn voor de oefening van den man, dan wel uit de vrees, dat anders de vredessterkte te veel zou verminderen, en dat op die klip de oefening van het kader zou stranden. Bovendien geeft eene geringe vredessterkte zoo licht aanleiding tot samensmelting van compagnieën en bataljons, en die samensmelting op hare beurt weder tot inkrumping van het vaste kader. Welke gevolgen dit bij eene mobilisatie kan hebben, heeft de geschiedenis van Denemarken in de jaren 1863 en 1864 maar al te duidelijk doen zien. Toen de oorlog onvermijdelijk bleek, moest het geheele Deensche leger om zoo te zeggen uit elkaar worden genomen en daarna weer ineengezet. Na meer dan vier maanden voorbereiding was het nog niet geheel tot den krijg gereed. Wie zich aan een ander spiegelt, bij spiegelt zich zacht.

Doch wenden we ons wederom naar Zwitserland. Als eene der eischen voor eene deugdelijke en snelle oefening van den troep, noemde ik ook het bezit van een alleszins bruikbaar

kader. Hoe is het daarmee bij het Zwitsersche leger gesteld? Zooals reeds door mij werd meegedeeld, is het recrutenonder-richt opgedragen aan het korps vaste instructeurs en aan militiekader. Aangezien het eerste echter slechts 167 officieren en onderofficieren telt, zoo is het duidelijk, dat het alleen kan dienen, om de oefeningen in het groot te leiden en er eene zekere éénheid in te brengen; het geven van het eigenlijke onderricht zelf komt op het militiekader neer. Ter beoordeeling nu van de geschiktheid van dit kader voor deze taak zal het voldoende zijn te vermelden, dat de totale dienstdtijd van den sergeant, den 1sten luitenant en den kapitein der infanterie bij de keurtroepen achtereenvolgens 178, 364 en 428 dagen of circa 6, 12 en 14 maanden bedraagt. Voor de andere wapens zijn deze cijfers wel iets hooger, maar het verschil is toch niet groot, behalve voor de onderofficieren, die bij de cavalerie 340, bij de artillerie 290 en bij de genietroepen 246 dagen dienen.

Bedenkt men nu, dat op het tijdstip, waarop de sergeant of de officier tot het geven van onderricht geroepen wordt, nog slechts een deel van dezen totalen dienstdtijd is doorloopen, dan behoeft het geen nader betoog, dat het Zwitsersche kader onmogelijk ten volle voor zijne taak van onderwijzer berekend kan zijn. Het mag zijn dienst met ijver en opgewektheid verrichten, dit verandert niets aan het feit, dat meermalen de eene rekrut den ander onderwijst.

Uit de opgegeven cijfers omtrent den totalen dienstdtijd van het kader laat zich ook reeds eenigermate afleiden, wat men in het Zwitsersche leger van de officieren als troepenaanvoerders mag verwachten. Een juist oordeel over deze zoo hoogst gewichtige aangelegenheid kan men echter eerst vellen, als men de vorming van den officier eenigszins meer in bijzonderheden kent. Daaromtrent zij dus nog opgemerkt, dat de aangegeven totale dienstdtijd voor een deel wordt doorgebracht bij de recruten-scholen, waarbij dan de persoon, die bevordering wenscht te maken, in zijn aanstaanden rang als onderwijzer optreedt, voor een ander deel bij de schiet-, kader- en onderofficiersscholen, die 4 à 6 weken duren, verder op de voorbereidende officiersscholen met een cursus van 6 weken voor de infanterie en cavalerie

en van 9 weken voor de artillerie en genie, en eindelijk op de centrale scholen. Deze laatste zijn vier in getal. De eerste is bestemd voor de luitenants van alle wapens, de 2de voor de kapiteins, de 3de voor de majoors en de 4de voor de luitenant-kolonels der infanterie. Niettemin kunnen ook officieren der overige wapens bij de drie laatstgenoemde scholen worden opgeroepen. De cursus op elk der centrale scholen duurt 6 weken, uitgezonderd die voor de majoors, welke op 14 dagen is bepaald. Voor den generalen staf bestaat nog eene afzonderlijke school, met twee leergangen. De eerste, welke met inbegrip van eene stafreis 70 dagen duurt, moet gevolgd worden door de luitenants en de kapiteins, die bij den staf wenschen over te gaan, de tweede, waarvoor, weder met inbegrip van eene stafreis, 42 dagen zijn uitgetrokken, is bestemd voor de kapiteins en majoors, die den eersten cursus met goed gevolg hebben doorloopen. — De leerlingen der Polytechnische school te Zurich, die de lessen in de militaire afdeeling aan die school hebben bijgewoond, kunnen dadelijk na afloop hunner recruten-oefening tot 1sten luitenant worden aangesteld.

Het is mij niet mogen gelukken, uitvoerige opgaven te verkrijgen omtrent de verdeeling van de leerstof over al deze scholen. Doch ook zonder haar zal een ieder, die slechts een flauw begrip heeft van den omvang der krijgswetenschap en van de hooge eischen, die de hedendaagsche oorlog aan hoofd en hart der troepenaanvoerders stelt, wel toestemmen, dat de bewerking van verschillende vreemde officieren, die de Zwitsersche toestanden van nabij leerden kennen, als zou de aanvoering en vooral de hoogere aanvoering in het Zwitsersche leger in het algemeen zelfs niet aan matige eischen voldoen, veel waarschijslijkheid voor zich heeft. Wel wordt het gebrekkige der officiersvoorbereiding eenigermate aangevuld door vrijwillige studie, hetzij in de eigen studeerkamer, hetzij in militair-wetenschappelijke vereenigingen, doch het is moeilijk aan te nemen, dat de kloof, die den Zwitserschen officier in theoretische en practische vorming van zijn wapenbroeder in andere Europeesche legers scheidt, langs dezen weg geheel zou kunnen worden gedempt. Enkelen mogen het op dit pad, althans wat de theorie

betreft, ver brengen, bij de groote meerderheid zal de tijd wel zoo zeer door de eischen van het burgerlijke beroep in beslag worden genomen, dat er voor militaire studiën niet veel anders dan een snipperuurtje overblijft. In snippertjes alleen wordt echter niemand de krijgswetenschap machtig.

Onvolledig geoefende troepen onder hoogstens zeer middelmatige aanvoerders, zie daar dus, wat het Zwitsersche stelsel bij den aanvang van den oorlog geeft. Het eene gebrek verergert het andere. Want, hoe beter troep, hoe minder, hoe slechter troep, hoe meer van de aanvoering wordt gevergd.

Aangezien ik mij alleen ten doel stelde, het karakteristieke van een militeieleger te doen uitkomen, meen ik omtrent de indeeling, alsmede omtrent de uitrusting en bewapening van het Zwitsersche leger het stilzwijgen te mogen bewaren. De laatste is geheel op de hoogte van den tijd, terwijl de eerste niet belangrijk van die van andere legers afwijkt. Slechts op twee punten wil ik nog met een enkel woord de aandacht vestigen, n.l. op de geringe waarde der cavalerie en op de gelegenheid tot eene snelle mobilisatie.

De organieke sterkte der cavalerie van de keurtroepen bedraagt circa 3200 paarden, die der infanterie ongeveer 71 000 geweren. De verhouding der cavalerie tot de infanterie is dus als 1 : 22, terwijl in de meeste andere legers de sterkte der ruitery het $\frac{1}{8}$ à $\frac{1}{10}$ van die der infanterie bedraagt *). Mag die geringe betrekkelijke getalsterkte der Zwitsersche cavalerie nu al voor een deel het gevolg zijn van de armoede des lands aan voor de cavalerie geschikte paarden, voor een ander deel vloeit zij zeer zeker voort uit de omstandigheid, dat de cavalerie een duur wapen is en dat voor de vorming van een voor den oorlog bruikbaar ruiters meer tijd wordt vereischt, dan de toepassing van het militiestelsel eigenlijk wel toelaat. De bewering, dat eene sterkere ruitery in Zwitserland eene ongerijmd-

*) De werkelijke sterkte van de infanterie der keurtroepen op 1 Januari 1888 was 88 172, die der cavalerie 2820 man. Feitelijk is de verhouding van de cavalerie tot de infanterie derhalve 1 : 31. Uit deze cijfers blijkt tevens dat het voltallig houden der ruitery in Zwitserland op zeer groote bezwaren stuit.

heid zou zijn, omdat de cavalerie in het bergland toch geen passend arbeidsveld zou vinden, gaat niet wel op, omdat het gedeelte van Zwitserland, waarover bij een oorlog tusschen Frankrijk en Duitschland met schending van Zwitserlands neutraliteit, de legers vermoedelijk hun marsch zouden richten, geen bergland is, doch eene hoogvlakte, die voor het gebruik van cavalerie geen onoverkomelijke moeilijkheden oplevert.

De buitenlandsche schrijvers zijn dan ook eenstemmig in hun oordeel, dat de Zwitsersehe cavalerie in de werkelijkheid op verre na niet bij machte zal zijn, aan hare verplichtingen te voldoen. Ook in Zwitserland zelf schijnt het vertrouwen in de ruitery niet groot te zijn. Het hoofdbezwaar is echter minder nog de geringe getalsterkte, dan wel de onvoldoende geoefendheid, waarbij nog moet gevoegd worden, dat ook de paarden, die na elke opkomst onder de wapenen door de ruiters mee naar huis worden genomen en daar tot bijzondere diensten mogen worden gebruikt, voor een groot deel vermoedelijk niet in staat zullen zijn, de vermoeienissen te verduren, die de oorlog, niet het minst in den aanvang, vordert. Met het oog hierop laat het zich dan ook verklaren, dat sommige schrijvers de meening zijn toegedaan, dat de Zwitsersehe cavalerie nog eer te sterk dan te zwak is, en dat Zwitserland verstandig zou doen met zijn cavalerie nog meer te reduceeren en er alleen ordonnancen-, escorte- en politiediensten van te vragen. Bij zuivere militielegers zal de cavalerie, behalve bij de eigenlijke ruitervolken, altijd de Achilleshiel zijn.

Omtrent de mobilisatie vond ik ergens de bewering, dat de infanterie en de cavalerie in Zwitserland sneller gemobiliseerd kunnen zijn, dan ergens elders, omdat de man steeds, ook als hij niet onder de wapenen is, zijne geheele uitrusting en wapening bij zich heeft. Ik kan die meening niet onderschrijven, omdat m. i. het zwaartepunt der mobilisatie minder ligt in de uitreiking der voorwerpen van kleeding en uitrusting, dan wel in het transport der verlofgangers naar de verzamelplaatsen. Hoe meer manschappen met verlof zijn, hoe moeilijker dit vervoer bij dezelfde transportmiddelen natuurlijk zal worden, terwijl het juist een der karaktertrekken van een militieleger is, dat

het aantal in hun haardsteden vertoevende dienstplichtigen bijna het geheele jaar door, zeer groot zal zijn. In Zwitserland komen zelfs tijden voor, waarin, om zoo te zeggen, van het geheele leger geen man onder de wapenen is.

In elk geval is het medenemen van kleeding en wapenen door den verlofganger eene zaak, die geheel buiten het militiestelsel staat en even goed of even slecht bij elk ander legersysteem kan worden toegepast. Voorts bedenke men wel, dat het niet genoeg is, dat de cavalerist een paard heeft, maar dat dit paard ook behoorlijk gevoed en op adem gebracht moet zijn, en tevens dat behalve de infanterie en de cavalerie ook de artillerie moet worden gemobiliseerd, en dat men vooral hierbij in een militieleger op zeer groote bezwaren moet stuiten. Ik ben dan ook de meening toegedaan, dat juist bij de mobilisatie en in het algemeen in den aanvang van den oorlog de te overwinnen wrijving in Zwitserland buitengewoon groot zal zijn, en dat de nadeelen van het militiestelsel zich in die periode het krachtigst zullen doen gevoelen. Toch bewijst de nieuwste krijgsgeschiedenis overtuigend, hoe het tegenwoordig vooral op dat tijdvak aankomt. Is men de eerste dagen of weken gelukkig doorgeworsteld, is er tijd gevonden tot het verkrijgen van éénheid en samenhang, dan, ja dan kan er van een goed georganiseerd en door een fier nationaliteitsgevoel bezielde militieleger eene groote kracht uitgaan, althans waar het geldt: de verdediging van den vaderlandschen bodem in den engeren zin. Doch ook in dit geval zal de steun van een, zij het dan ook numeriek zwakke krijgsmacht, die door een meer langdurig verblijf onder de wapenen beter voor den oorlog is voorbereid, nog altijd hoogst welkom, zoo niet onmisbaar zijn.

Is het moeilijk deze beweringen door een voldoende aantal voorbeelden uit de historie te staven ten opzichte van reeds in vreedetijd georganiseerde militielegers, die door hunne zeldzaamheid in de krijgsgeschiedenis slechts eene zeer beperkte rol hebben gespeeld, gemakkelijk valt dit, als men aan het begrip „militieleger” eene eenigszins ruimere beteekenis geeft en er ook die legers onder begrijpt, welke, gevormd onder den drang der omstandigheden, wat de geoefendheid der manschap

pen en de bekwaamheid der aanvoerders betreft, met de in vredetijd georganiseerde militielegers veel overeenkomst bezitten, al moet dan ook de waarde der laatste in het algemeen iets hooger worden aangeslagen. Wegens den beperkten tijd zal ik mij tot enkele korte herinneringen bepalen.

De voorstanders der militielegers beroepen zich niet zelden met eene zekere voorliefde op den Noordamerikaanschen vrijheidsoorlog. Doch wat leert die oorlog? In den aanvang moesten de door Washington met groote energie en onbetwistbaar talent georganiseerde vrijwilligerkorpsen, ook waar zij met overmacht optraden, het onderspit delven voor de goed geoefende en gedisciplineerde troepen, die Engeland tegen hen in het veld bracht. Zoo bij Lexington en Bunkershill in April en Juni 1775. Eerst nadat de oorlog een paar jaren had geduurd en de vrijwilligers zelve eenige krijgservearing hadden opgedaan, wisten zij nu en dan de zege aan hunne vanen te hechten. Zoo bij Saratoga in October 1777. Eene beslissende wending in de krijgskans bracht echter eerst de hulp der Franschen, wier vloot met de Amerikaansche kapers samenwerkte, terwijl de generaal Rochambeau met 6000 man geregelde troepen de ondernemingen der vrijwilligers te land steun verleende. Van dit tijdstip af, Juli 1780 werd de toestand der Engelschen steeds moeilijker, totdat de nederlaag bij Yorktown in October 1781 hun de laatste hoop op herwinning van het verloren gezag ontnam. Wil men dus zeggen dat de militiekorpsen Noord-Amerika hebben vrijgevochten, goed, maar men voege er dan aan toe: doch eerst na zevenjarigen strijd en niet zonder de hulp van geregelde troepen.

En wat leert de Europeesche krijgsgeschiedenis der laatste 100 jaren? Moesten de geïmproviseerde legers der Fransche republiek in den eersten tijd der revolutieoorlogen, ondanks hun numerieke overmacht, ondanks hun geestdriftige toewijding aan de zaak waarvoor zij strenden, niet bijna overal wijken voor de geoefende krijgsscharen van Pruisen en Oostenrijk? Gaven zij in de eerste periode van den veldtocht van 1793 niet nog herhaaldelijk tooneelen, ergerlijke tooneelen te aanschouwen van wanorde en flauwhartigheid? Eerst in het najaar van 1793 en

vooral in den winter van 1793 op 1794 kwam er een blijvende verandering ten goede. In sterk bewogen tijden rijpt de mensch snel in ervaring. Dit schijnen de Bondgenooten niet genoeg in het oog te hebben gehouden en zoo werd de niet gerechtvaardigde geringschatting van den tegenstander in 1794 eene der hoofdoorzaken van de rampen, die hen in dat jaar troffen. Zooveel is zeker, dat de Republikeinsche legers ook nog in 1794 hunne overwinningen veel meer hebben te danken gehad aan de onvergeeflijke militaire en staatkundige misslagen hunner tegenstanders, dan aan eigen voortreffelijkheid.

Slechts weinige jaren later zou de deugdelijkheid der Zwitsersche militie worden beproefd. In 1798 greep de Fransche Republiek, toen in het bezit van krijgsvaren en goed aangevoerde legers, partij trekkende van de tusschen de kantons bestaande geschillen, met harde hand in de binnenlandsche aangelegenheden van Zwitserland in. De Fransche generaal Brune bezette het aan Bern onderhoorige Waadtland, dat zich onafhankelijk verklaarde. De generaal Von Erlach, opperbevelhebber der Zwitsersche krijgsmacht, drong er toen op aan, den vijand ten spoedigste weder uit Waadtland te verdrijven. Doch de omwentelingsgezinden onttrokken zich aan den krijgsdienst en V. Erlach kon slechts een 25.000 man bijeenbrengen. Hoe weinig vertrouwen echter ook die krijgsmacht verdiende, blijkt genoegzaam hieruit, dat toen in Maart de Franschen op Bern aanrukten en die stad zich zonder verzet overgaf, de Zwitsersche troepen dit feit dadelijk op rekening stelden van verraad en zich niet ontzagen, den generaal V. Erlach met onderscheidene zijner officieren te vermoorden. Wel zetten daarop sommige kantons, Schwyz, Unterwalden, Glarus, Zug, den strijd nog voort, wel gelukte het nog aan eene afdeeling Schwyzers onder den heldhaftigen Aloys Reding een Fransch korps bij Morgarten te verslaan, doch de vijand had reeds te groote vorderingen gemaakt, dan dat de opoffering van enkelen het vaderland nog zou hebben kunnen redden. Slechts aan een krijgsvaren veldheer met een goed gedisciplineerd leger zou dit hebben kunnen gelukken. Onder de Zwitsers waren ontegenzeglijk vele dapperen, doch in de vreedzame werkplaats en in de stille studeerkamer

was van het wapenhandwerk niet veel sprake geweest. Ondanks alle inspanningen droeg de krijgskunst der Franschen de zege weg en reeds in Mei maakte de capitulatie van Einsiedeln Zwitserland geheel afhankelijk van den wil van het Directoire. Alleen Grauwbunderland maakte hierop eene uitzondering, omdat het beschermd was geworden door 20 000 man geregelde Oostenrijksche troepen.

In Tirol en eveneens in Spanje bereidden de volkswapeningen aan de troepen van den eersten Napoleon ontegenzeglijk groote moeilijkheden. Toch slaagden de Franschen in 1809 er spoedig in, den heldhaftigen weerstand der Tirolers te breken, nadat eenmaal de generaal Chasteler met de geregelde Oostenrijksche troepen het land had verlaten, en op het Iberische schiereiland was het mede alleen de directe en indirecte steun der Britsche legers, die de Spaansche natie in staat stelde, den strijd vol te houden tot den val van den grooten Corsicaan.

In sommige Duitsche werken wordt ook wel de Pruisische landweer in de jaren 1813—15 aangehaald als een voorbeeld van de kracht, die in een militieleger kan zetelen. Ik wil niets afdingen op den roem, waarmede die landweer zich toen heeft overladen, maar toch teeken ik nadrukkelijk protest aan tegen de voorstelling, als zou die landweer, alleen, Europa hebben vrijgevochten. En even onjuist is het, als men beweert, dat de Pruisische landweer de overwinning heeft weggedragen op Napoleons oud-gediende soldaten. Toen die landweer optrad, waren de oud-gedienden reeds uitzonderingen in Napoleons leger geworden. Hun gebeente bedekte de slagvelden van Italië, Egypte, Duitschland, Oostenrijk, Spanje en Rusland. De krijgsscharen van Frankrijks keizer in 1813, 1814 en 1815 bestonden voor een goed deel uit halfgeoeffenden. Alleen de oude garde telde in hare gelederen nog vele gharde, in den oorlog ervaren soldaten. Doch tegen den aanval dier oude garde was dan ook de Pruisische landweer in 1815 niet bestand. Slechts aan de niet minder gharde en gedisciplineerde oud-gedienden van Wellington mocht het gelukken, de aanvalskracht, niet het weerstandsvermogen van het keizerlijke keurkorps te breken.

Omtrent den Sonderbondsoorlog in 1847 en den strijd tegen

de revolutionaire legers in Baden en Hongarije in de beide volgende jaren kan ik kort zijn. Uit den eerste valt voor ons doel niets te leeren, omdat in dien oorlog de militie van het eene Zwitsersche kanton optrad tegen die van het andere. Bovendien was de geheele krijg weinig meer dan eene schermutseling. En wat de legers der opstandelingen in Baden en Hongarije in 1848 en 1849 betreft, vergete men niet, dat de kern dier legers werd gevormd door eene geregelde krijgsmacht, die tot de revolutionaire partij was overgegaan. Alleen daaraan mag het worden toegeschreven, dat die legers zich gedurende eenigen tijd konden staande houden en in Hongarije, tijdelijk, zelfs niet onbeteekenende voordeelen wisten te behalen.

In den Noordamerikaanschen burgeroorlog waren het wederom, evenals in den Sonderbondskrijg, strijdkrachten van nagenoeg gelijk gehalte, die zich met elkander maten. Niet alzo in het tweede gedeelte van den Fransch-Duitschen oorlog in 1870/71. Ontegenzegglijk heeft de volkswapening van Gambetta tegenover de legers van koning Wilhelm een treurig figuur gemaakt, en niet geheel onjuist is misschien de bewering, dat die volkswapening Frankrijk in 1870/71 geen voordeel heeft aangebracht. Toch gaat men m. i. te ver, als men uit dien oorlog de gevolgtrekking afleidt, dat elke volkswapening, onnut zou zijn. Want dat zij in 1870/71 zoo weinig heeft kunnen nitrichten, moet voor een goed deel worden toegeschreven aan zeer bijzondere oorzaken. In de eerste plaats toch, was er, toen Gambetta te Tours aankwam, om zoo te zeggen, nog niets, hoegenaamd niets voorbereid, noch voor de recruteering, noch voor de aanvoering, noch voor de wapening, noch voor de kleeding en uitrusting. Met groote overhaasting moest alles worden georganiseerd en aangeschaft, en het spreekt wel vanzelf dat daaronder de deugdelijkheid maar al te veel leed. De in het leven geroepen krijgsmacht was slechts het schaduwbeeld van wat eene goede volksweer zijn kan. Ten andere werden de Fransche volkslegers — door welke oorzaken is ons voor het oogenblik onverschillig — gewikkeld in offensieve ondernemingen op groote schaal, ondernemingen, zoo moeilijk, dat zelfs een leger als dat van Napoleon in 1805, zonder een Napoleon, ze wellicht niet tot een goed einde zou

hebben kunnen brengen. Er werden aan die legers veel hooger eischen gesteld, dan waartoe men gerechtigd was. Wie van een volkswapening meer vraagt dan de verdediging in den engeren zin, miskent haar ware karakter. Hadden Gambetta en zijn alter-ego de Freycinet zich los kunnen maken van Parijs, hadden zij zich kunnen bepalen tot de verdediging van het nog niet door de Duitschers bezette deel van Frankrijk, de uitkomsten zouden hoogst waarschijnlijk gunstiger zijn geweest.

Doch keeren wij naar Zwitserland terug en trachten we het antwoord te vinden op de vraag, hoe het mogelijk is, dat die staat er nog altijd geen gevaar in ziet, de hoede van zijn integriteit uitsluitend en alleen aan eene volkswapening toe te vertrouwen? Wel is die volkswapening goed georganiseerd, wel is zij eenigermate geoefend, voldoende uitgerust en zelfs uitstekend bewapend, doch eene vaste kern van gediende soldaten, die der volkswapening tot steun zou kunnen strekken, ontbreekt. Gemis aan ondervinding kan het moeilijk zijn, want nog in 1870 kwamen bij de mobilisatie tal van leemten aan het licht, die, ja, door de wet van 1874 wel ten deele, maar toch niet volledig zijn aangevuld, om de eenvoudige reden, dat het militiestelsel eene zoodanige volledige aanvulling verbiedt. Velen meenen dan ook het antwoord op de gestelde vraag te moeten zoeken in het hoog opgevoerde vertrouwen van den Zwitser in den krachtigen vrijheidszin van zijn volk, in zijne gehechtheid aan eeuwenoude traditiën, of ook wel in zijne overtuiging, dat zijn land eigenlijk slechts een kind is van de ijverzucht, die er tusschen de machtige naburen bestaat.

Het valt niet te loochenen, dat al deze factoren gewicht in de schaal leggen. Evenmin kan worden ontkend, dat de federatieve regeeringsvorm een struikelblok is voor ingrijpende militaire hervormingen. Het hoofdmotief van Zwitserlands vasthoudendheid aan het militiestelsel ligt echter elders, en moet, m. i. bovenal gezocht worden in de omstandigheid dat het Zwitsersche leger, ondanks zijne groote getalsterkte, van de schatkist en van de natie slechts zeer geringe offers eischt. Dit brengt mij als vanzelf tot eene andere vraag, n.l. deze, wat een leger eigenlijk wel kost en naar welken maatstaf bij

verschillende legers die kosten onderling moeten worden vergeleken?

Het antwoord valt verschillend uit, al naargelang men zich stelt op het standpunt van den fiscus, of op dat van het maatschappelijk vermogen. In het eerste geval wordt de financiële druk der militaire instellingen in het algemeen vertegenwoordigd door het eindcijfer van het oorlogsbudget, vermeerderd met hetgeen ten gevolge van den militairen dienst der productieve mannen minder aan belastingen wordt opgebracht. Het verlies, dat het maatschappelijk vermogen ondergaat, daarentegen, wordt gewoonlijk uitgedrukt door de meerdere waarde die er geproduceerd zou worden, zoo de dienstplichtigen niet aan hun burgerlijk beroep werden onttrokken, en de in forten, oorlogschepen en krijgsmaterieel vastgelegde kapitalen in rentegevende ondernemingen werden gestoken. Geheel juist is dit echter niet, daar de vermeerderde productie der niet-militaire bevolking ten gevolge van de rust en de veiligheid, die het leger verschaft, hierbij buiten rekening is gelaten, en eveneens de verhooging, die het productievermogen van het individu in sommige richtingen door den tijdelijken militairen dienst ondergaat.

Het komt niet bij mij op, te ontkennen, dat het budgetcijfer, dat men als een soort van assurantiepremie zou kunnen beschouwen, eene groote beteekenis bezit. Voor het maken van vergelijkingen tusschen verschillende staten zijn echter de eindcijfers der oorlogsbegrotingen, onverschillig of men ze beschouwt met betrekking tot de algemeene ontvangsten of uitgaven, dan wel tot het bevolkingscijfer, om meer dan eene reden minder geschikt. In de eerste plaats worden in de oorlogsbudgetten niet overal dezelfde cijfers opgenomen. In Zwitserland b.v. worden nog altijd enkele militaire uitgaven bestreden door de kantons en door de dienstplichtigen zelven. Een soortgelijke toestand bestaat bij ons ten opzichte van de schutterij. In sommige rijken komen op het budget van oorlog geen pensioenen voor, in andere wel. Zoo zijn er meer afwijkingen, die niet altijd even gemakkelijk zijn te ontdekken. Ten andere vormen de algemeene rijksinkomsten en uitgaven zeer ongelijksoortige grootheden. We behoeven, om dit aan te toonen, slechts te wijzen op het verschil, dat er in deze richting tusschen bondsstaten,

als Duitschland en Zwitserland, en meer gecentraliseerde rijken als Frankrijk, Italië enz. bestaat. Bovendien strekken de staatsbemoeiingen zich in het eene rijk veel verder uit dan in het andere, en ook dit heeft natuurlijk invloed op de inkomsten en uitgaven. Eindelijk dient nog gelet te worden op de ongelijke draagkracht der natiën en op het verschil in de waarde van het geld. Als men dus zegt: in staat A. bedragen de militaire uitgaven volgens de budgetcijfers slechts het $\frac{1}{10}$, in staat B. daarentegen het $\frac{1}{3}$ der algemeene uitgaven, of ook wel: volgens de budgetcijfers betaalt in Nederland elk hoofd der bevolking voor de instandhouding der krijgsmacht gemiddeld ongeveer 8, in Zwitserland daarentegen nog geen 3 gulden 'sjaars, dan maken die cijfers wel indruk op den leek, doch voor den ingewijde bezitten zij slechts eene zeer betrekkelijke waarde.

Het verlies, dat het maatschappelijk vermogen door de militaire instellingen ondergaat, is ongetwijfeld een juistere, hoewel ook nog niet volkomen zuivere maatstaf voor de vergelijking. Ongelukkig is dit verlies echter uiterst moeilijk in cijfers te brengen. Welk kapitaal in oorlogsmateriëel is vastgelegd, valt reeds moeilijk te schatten, maar nog moeilijker, ja onmogelijk is het, na te gaan, welke vermeerdering de algemeene productie ondergaat, doordien de gewapende macht voor rust en veiligheid zorgt, alsmede door de verhooging van de productieve kracht van den man ten gevolge van zijn tijdelijk verblijf onder de wapenen.

Alleen het rechtstreeksche verlies, dat de voortbrenging lijdt, doordien een zeker aantal hoofden en handen tijdelijk aan hun gewone beroepsbezigheden worden onttrokken, is met eenige juistheid te berekenen. Het best geschiedt dit in arbeidsdagen en in verhouding tot de getalsterkte der productieve mannelijke bevolking, waaronder men vrij algemeen die van 15 tot 60jarigen leeftijd begrijpt. Ik heb eene zoodanige berekening gemaakt voor Frankrijk, Duitschland, België, Nederland en Zwitserland, daarbij de gemiddelde jaarlijksche vredessterkte van leger en marine, met inbegrip der officieren, ten grondslag nemende. Daarbij kreeg ik (voor een der jaren 1884, 1885 of 1886) tot nitkomst, dat ieder man van elk zijner productieve jaren voor militaire doeleinden afstaat: in Frankrijk 16, in Duitschland

14, in België 12, in Nederland 11 dagen, en daarentegen in Zwitserland slechts $2\frac{1}{2}$ dag, of wat op hetzelfde neerkomt, dat van de totale productieve mannelijke bevolking in Frankrijk 4,3, in Duitschland 3,7, in België 3,2, in Nederland 3 en in Zwitserland slechts $0,7\%$ voortdurend onder de wapenen is.

Ik zal straks herhaaldelijk moeten verwijzen naar eene studie van Brinio over de reorganisatie van ons leger met afschaffing der schutterij, opgenomen in de Militaire Gids van 1887 1). Reeds hier wensch ik dus te vermelden, dat bij aanneming van dit reorganisatieplan van de totale productieve bevolking slechts $0,3\%$ meer voortdurend onder de wapenen zou worden gehouden, dan bij de thans bestaande legerformatie. Welke gevolgen in deze richting het door den majoor Seyffardt in zijn bekend Gidsartikel 2) ontworpen legerstelsel zou hebben, heb ik niet kunnen nagaan. Sommige cijfers toch van dien schrijver zijn zeer ruim gesteld. Zoo geeft hij voor de herhalingsoefeningen eene speling van 10—40 dagen, wat in de gemiddelde jaarlijksche vredessterkte reeds een verschil zou brengen van circa 3000 man. Andere zijner getallen missen, zooals hij trouwens zelf erkent, vooralsnog elken positieven grondslag. Op dien grond kan ik dan ook aan de in het genoemde artikel gegeven kostenberekening geen hooge waarde toekennen. Bovendien stelt de schrijver zich daarbij uitsluitend op het standpunt der schatkist en komt zodoende tot m. i. oeconomisch onzuivere gevolgtrekkingen.

Uit de verschillende door mij opgesomde cijfers blijkt onwederlegbaar, dat de offers, aan god Mars gebracht, in Zwitserland verreweg het geringst zijn. Het is nu maar de vraag, of voor die geringe offers eene voldoende veiligheid naar binnen en naar buiten wordt verkregen.

Ik zal er mij niet aan wagen, M. H.! die vraag voor Zwitserland te beantwoorden, maar wel meen ik mij overtuigd te mogen houden, dat het tijdstip, waarop het Zwitsersche voorbeeld in Europa algemeen zal worden nagevolgd, nog niet

1) Zesde jaarg., 4de afl.

2) Jan. afl. 1888.

spoedig aanstaande is. De groote mogendheden kunnen vooralsnog van hun kaderlegers geen afstand doen, want zij zouden daarmee zichzelve ook de mogelijkheid ontfeggen, den oorlog met groote snelheid en met volle kracht op 's vijands grondgebied over te brengen, m. a. w. zich vrijwillig den besten weg tot de overwinning afsluiten. „*Zur rechten Zeit die Unvermeidlichkeit des Kriegs erkennen, gerüstet sein, bevor der Gegner sich ganz klar, bevor er fertig geworden, in kühner, gewaltiger Offensive den halb vorbereiteten Feind auf seinem eigenen Boden niederschmettern, das ist vernünftige Vertheidigung des Landes*”. Zoo een Oostenrijksch schrijver. Voor een dergelijk strategisch offensief, dadelijk bij den aanvang van den krijg, zijn nu echter de militeiegers met hun korten oefeningstijd, hun gemis aan samenhang, aan volkomen betrouwbare aanvoerders, hun geringe getalsterkte aan cavalerie, hun moeilijke mobilisatie, ten eenenmale ongeschikt. Zij zijn, zooals reeds werd opgemerkt, alleen bruikbaar voor de verdediging in engeren zin. Dit wordt trouwens door de voorstanders der militeiegers volmondig toegegeven. Wel verre echter van dit als een nadeel te erkennen, zien zij er veeleer een voordeel, en zelfs een belangrijk voordeel in. Immers, zoo is hunne redeneering, legers, die den aanvallenden oorlog gemakkelijk maken, lokken tot den oorlog uit. Alsof de oorzaken der oorlogen in de legerformatie waren gelegen, alsof het de strategische vorm van oorlogvoering ware en niet de staatkundige strekking van den krijg, die beslist of het een oorlog is, gevoerd tot bereiking van eeren heerschezuchtige oogmerken, dan wel tot vervulling van een heiligen plicht! Of zou soms iemand willen beweren, dat de Duitschers den oorlog van 1870 hebben uitgelokt, omdat zij zich het voordeel van het strategisch offensief hebben weten te verschaffen en den vaderlandschen bodem hebben verdedigd bij Wörth, Gravelotte en Sedan?

Wellicht meent iemand, dat het daareven genoemde bezwaar zou zijn opgeheven, het onderlinge evenwicht zou zijn hersteld, zoo de ontwapening slechts eene algemeene ware. M. H.! laten we ons geen droombeelden scheppen. Wie zou, om slechts ééne vraag te doen, met die ontwapening moeten beginnen?

En gesteld al, dat hieromtrent overeenstemming werd verkregen, hoeveel moeilijkheden zouden zich dan niet bij de uitvoering voordoen? Want de ontwapening zou nooit de algeheele opheffing der permanente krijgsmacht in zich kunnen sluiten. Voor de handhaving van het gezag in het binnenland zouden de Regeeringen toch altijd over eene staande krijgsmacht van zekere sterkte moeten blijven beschikken. Zou men nu soms in het buitenland moeten gaan vragen, hoe hoog de sterkte van dit politieleger wel zou mogen worden opgevoerd? Zou dit niet een prijsgeven zijn van de eigen soevereiniteitsrechten, waarop een staat nu eenmaal allerminst inbreuk kan lijden? Zoo zouden de te scheppen politielegers slechts eene nieuwe bron worden van internationale geschillen en verwikkelingen.

En men wijze niet op Zwitserland, ten betooge, dat ook voor de handhaving der inwendige rust eene staande krijgsmacht kan worden ontbeerd. De vergelijking gaat ten eenenmale mank. Wat in het kleine, zwak bevolkte Zwitserland met zijne federatieve republikeinsche staatsinstellingen mogelijk is, is daarom nog niet toepasselijk voor groote, monarchale staten, waar de regeering een meer constant karakter bezit en waar door de meer uiteenlopende belangen der talrijker bevolking ook de aanleidingen tot botsingen veel menigvuldiger zullen zijn. Wat bij het ontstaan eener zoodanige botsing het gemis eener voldoende krijgsmacht beteekent, heeft de Noordamerikaansche burgeroorlog geleerd. Hoewel de Noordelijke Staten de Zuidelijke in zielental viervoudig overtroffen en ook over meer materiële hulpbronnen konden beschikken, heeft de onderwerping der laatste vier volle jaren geduurd. Eerst na ongelooflijke offers aan geld en bloed, na ongehoorde verwoestingen bogen de Zuidelijken het hoofd. Volgens sommige opgaven zou de oorlog aan de Unie 800 000 menschenlevens en 80 milliarden frcs. hebben gekost. In 1887 deelde de President der Vereenigde Staten mede, dat onder de 365 000 gepensionneerden zich nog altijd ruim 300 000 oudstrijders of weduwen van deze bevonden, en dat in het boekjaar 1886/87 nog 75 millioen dollars aan pensioenen waren uitgekeerd.

Wat dit zegt, wordt ons duidelijk, als we bedenken, dat

Duitschland, hoewel het toch na 1864 twee groote oorlogen heeft gevoerd, tegenwoordig jaarlijks voor militaire pensioenen niet meer dan circa 22 millioen mark, of slechts ruim 5 millioen dollars op de begrooting uittrekt.

Wel stemt die Noordamerikaansche burgeroorlog tot ernstig nadenken. Hij zou ten bewijze kunnen strekken, hoe eene algemeene invoering der militielegers allicht aan de oorlogen een meer sleepend karakter en daarmede een langeren duur zou verleenen. Trouwens, hoe scherper en deugdelijker de wapenen zijn, hoe intensiever ook de werking moet worden, hoe sneller de beslissing moet vallen. Daarom moet men er dan ook eer over juichen dan treuren, dat elke vooruitgang in de industrie, elke nieuwe uitvinding op technisch gebied dadelijk aan de krijgskunst dienstbaar wordt gemaakt. Ware dit niet geschied, de Europeesche oorlogen der laatste tientallen jaren zouden niet in enkele weken of maanden zijn afgespeeld. Zij zouden vermoedelijk jaren hebben geduurd en wat een langdurige oorlog beteekent, dit begrijpt men eerst goed, als men met nauwgezetheid nagaat, welke offers een oorlog wel van de krijgvoerende natïen vergt.

Als men afziet van de schadeloosstelling, die de overwinnaar eventueel oplegt, komen als oorlogskosten in aanmerking:

- a. evenals in tijd van vrede, het verlies der productie van alle in het leger dienenden;
- b. het verlies door de algemeene storing in handel en verkeer niet alleen gedurende, doch ook nog na den oorlog, omdat door de verplaatsing der markten en kapitalen en door de verbreking van allerlei verbintenissen de vroegere toestanden slechts met moeite en eerst na geruimen tijd weder worden hersteld; en
- c. het verlies der door den oorlog vernielde waarden, waaronder het verlies van menschenlevens verreweg het zwaarst weegt.

Dit laatste eischt misschien eenige nadere toelichting. Het zou natuurlijk eene dwaasheid zijn, de verliezen aan dood kapitaal gering te achten. Als de oorlog groote geldsommen plotseling in de staatskassen doet vloeien en zodoende aan

hunne oorspronkelijke bestemming onttrekt, als door vrees en onzekerheid de geldmarkt wordt geschokt, als het handelsverkeer wordt gestremd en vele takken van nijverheid tot tijdelijken stilstand worden gedoemd, als het rijpe koren wordt platgetrapt, kostbare kunstwerken worden vernield, dorpen verbrand en steden verwoest, dan lijdt ontegenzeglijk de volkswelvaart door dat alles eene hoogst belangrijke schade. Doch de theorie leert en de ervaring bevestigt het, dat al die materiële schade weer wordt hersteld, en soms zelfs vrij spoedig, als er nog maar handen en hoofden zijn overgebleven om te werken.

De verklaring van dit verschijnsel ligt voor de hand. Zij wordt n.l. gevonden in de omstandigheid, dat de overdracht van kapitaal uit het verleden aan het heden en uit het heden aan de toekomst veel minder wordt bewerkt door bewaring, dan door steeds voortgezette reproductie. Dientengevolge geeft vooral verlies van arbeidsvermogen verlies van maatschappelijken rijkdom. Wordt de productieve kracht eener bevolking door een oorlog krachtig aangetast, dan verlopen er jaren en jaren, eer zij het geleden verlies te boven komt, en dit te meer, omdat de oorlog niet, zooals hongersnood, epidemieën, enz., eerst de zwakkeren, de kinderen en de grijsaards aantast, maar zijne offers juist kiest onder de sterkeren, onder de mannen, die pas den productieven leeftijd zijn ingetreden en van het aan hunne vorming besteede opvoedingskapitaal nog weinig of niets aan de maatschappij hebben terugbetaald.

Dat al de door mij opgesomde oorlogsverliezen hooger worden en zelfs in onevenredige mate hooger, naar gelang de oorlog langer duurt, zal wel door niemand worden tegengesproken. De tegenwoordige intensieve, doch korte oorlogen zijn voor de maatschappelijke welvaart vrij wat minder nadeelig, dan de langdurige, sleepende oorlogen van vroegere eeuwen. Het oogblikkelijk verlies aan arbeidskracht moge heden ten dage grooter zijn, dat gemis wordt ook over een veel korter tijdsverloop gevoeld. Het kapitaalverlies wordt gemakkelijker hersteld, omdat spoediger weer tot kapitaalvorming kan worden overgegaan. Ook het verlies aan menschenlevens wordt geringer, omdat er

minder kommer en ellende wordt geleden en omdat aan de besmettelijke ziekten, die, zooals bekend is, in den oorlog in den regel oneindig meer slachtoffers eischen dan 's vijands staal en lood, minder tijd wordt gegund, haar vernielingswerk voort te zetten.

Eindelijk zij er nog op gewezen, dat een korte oorlog ook uit een oogpunt van moraliteit veel minder schade doet dan een langdurige. Hoe langer de opheffing der gewone rechtstoestanden aanhoudt, hoe meer bij de strijdenden het rechtsgevoel, de achting voor wet en zedelijkheid verloren gaat.

Ziedaar, M. H., de gronden, waarop mijne overtuiging stennde, dat de groote Europeesche Mogendheden voorloopig nog wel niet tot eene vervanging hunner kaderlegers door militielegers zullen besluiten, en tegelijkertijd mijn twijfel, of voor de stoffelijke en zedelijke welvaart der volken een zoodanige ruil wel voordeelig zou blijken. De mogelijkheid, dat eenmaal algemeen tot eene zoodanige verwisseling wordt overgegaan, is daarom niet uitgesloten, want de stroomingen, die de menschelijke instellingen wijzigen, worden niet zelden meerafgebakend door hartstocht en partijbelang, dan door het koel berekenend verstand. Doch in de naaste toekomst ligt m. i. die vervanging nog niet.

Voor het betoog, dat Nederland niet, gelijk Zwitserland, met een zuiver militieleger kan volstaan, zijn, dunkt mij, na al het voorafgaande, niet veel woorden meer noodig. Zeer zeker, in de geschiedenis van het Zwitsersche volk komt menige bladzijde voor, die aan onze historie herinnert. Het is eveneens waar, dat de oorlog in het gebergte veel minder afwijkt van den oorlog in het polderland, dan dit oppervlakkig wel schijnt. Toch, ondanks die punten van overeenstemming, is het eene geheel onjuiste bewering, dat aan onze weerbaarheid geen hoogere eischen zouden moeten worden gesteld, dan aan die van Zwitserland.

Ons land kan in deze richting reeds daarom niet met Zwitserland worden vergeleken, omdat het een rijk land is en niet een arm, omdat het eene kust heeft met verschillende goede reeden en havens, omdat het uitgebreide handelsbetrekkingen

en koloniën bezit, altemaal voorrechten, die Zwitserland ontbeert en die zoo licht den naijver opwekken van naburige staten, die, in dit opzicht minder begunstigd, goede débouché's moeten zien te verkrijgen voor den bloei der eigen nijverheid. Kan Zwitserland er wellicht op rekenen, dat het niet spoedig in een oorlog zal worden gewikkeld, waarin zijn leger niet aan de zijde van eene Duitsche, Fransche, Italiaansche of Oostenrijksche krijgsmacht zou strijden, Nederland mag alleen op eigen krachten steunen. Het kan elken dag geroepen worden, geheel zelfstandig zijne integriteit te verdedigen tegen overmacht. Wil het daartoe in staat zijn, dan moet het in de allereerste plaats kunnen beschikken over een leger, dat niet, zooals het Zwitsersche, nog eene vrij langdurige voorbereiding behoeft, om een alleszins bruikbaar oorlogswerktuig te worden, maar dat dadelijk zonder schroom tegenover de geoefende krijgsscharen des tegenstanders in het veld kan worden gebracht. Reeds voor meer dan eene halve eeuw schreef Von Clausewitz: „het zijn juist de kleine staten, die altijd op den oorlog voorbereid moeten zijn." Gulden woorden, thans nog meer waar dan toen!

Zou het verder, vooral in dezen tijd, met zijne vele naar oplossing dringende strijd- en twistvragen, wel voorzichtig kunnen heeten, de bescherming van de autoriteit in den staat uitsluitend aan een militieleger toe te vertrouwen? Heeft de geschiedenis, ook de geschiedenis van Zwitserland niet overtuigend bewezen, dat eene volkswapening of burgerweer voor de handhaving der inwendige rust in troebele tijden geheel ongeschikt is? Heeft men niet herhaaldelijk gezien, dat eene zoodanige wapenmacht bij revolutie of opstand weigerachtig was het wettig gezag te steunen, of nog erger, in twee partijen gesplitst, deelnam aan den strijd, waarin hare belangen rechtstreeks waren betrokken? In elk geval is een militieleger, omdat het gedurende een groot deel van het jaar niet bijeen is, buiten staat, ten allen tijde een opstand in zijne geboorte met klem te onderdrukken. Preventief werkt het nog veel minder.

Eindelijk zij men nog indachtig, dat wij niet alleen hier, doch ook in de koloniën eene krijgsmacht noodig hebben, en dat voor de instandhouding der laatstgenoemde het bezit eener

permanente troepenmacht in het moederland zooal niet geheel onmisbaar, dan toch in elk geval hoogst wenschelijk moet geacht worden. Een groot aantal soldaten en onderofficieren, in Nederland gevormd, die thans in Indië uitstekende diensten bewijzen, zouden vermoedelijk nooit de militaire uniform hebben aange-trokken, als zij zich dadelijk voor den dienst in de Overzeesche Gewesten hadden moeten verbinden.

Kan alzoo op goede gronden worden beweerd, dat eene trouwe navolging van het Zwitsersche legerstelsel voor ons land hoogst irrationeel zou zijn en dat ook voor Nederland een kaderleger vooralsnog eene onontbeerlijke behoefte blijft, eene andere vraag is het, hoe sterk dat kaderleger moet zijn? Om haar te kunnen beantwoorden, dienen we vooraf na te gaan, welke deelen onzer krijgsmacht uit dat kaderleger zouden behooren te worden gevormd.

Nederland moet ten allen tijde bij het ontstaan van oorlogs-gevaar dadelijk kunnen beschikken over:

- a. een veldleger,
- b. een bezettingsleger, en
- c. aanvullingstroepen.

Het veldleger is bestemd tot het vertragen van 's vijands op-marsch van de grenzen naar het hart van het land, tot bewa-king en verdediging der kust en der breede rivierarmen, die de vesting Holland in het Zuiden afsluiten, voorts tot onder-steuning der bezettingstroepen bij de verdediging onzer liniën en stellingen, waarbij het in zekeren zin de algemeene reserve en tevens het offensieve element vertegenwoordigt, eindelijk tot voortzetting van den oorlog in ons polderland, zoo de vijand ergens in de vesting Holland mocht doordringen, of, ook wel, tot het geheel teruggedrijven des tegenstanders, zoo het eenmaal mocht gelukken, diens aanvalskracht te breken. Tevens rust op dat veldleger de taak onze neutraliteit te beschermen, als deze bij een strijd tusschen naburen mocht worden bedreigd, terwijl het ten slotte nog geroepen zou kunnen worden aan de zijde van een bondgenoot buiten onze landpalen oorlog te voeren.

Uit die veelzijdige bestemming vloeit reeds vanzelf de nood-zakelijkheid voort, het veldleger te doen bestaan uit volledig

geoeffende en goed gedisciplineerde troepen, troepen waar éénheid en samenhang in zit, onder deugdelijke aanvoering, m. a. w. uit elementen, zooals wel een kader-, doch niet een militieleger die geeft. Alleen een klein gedeelte van het lagere kader zou uit militie- of reserve-officieren en onderofficieren kunnen bestaan. Aangezien toch de strijd in den regel zal worden gevoerd in grootere tactische verbanden, kan men tusschen het vaste kader in zeer goed een zeker aantal luitenants en onderofficieren gebruiken, bij wier opleiding in het oog is gehouden, dat hun taak zich in den regel zal bepalen tot de aanvoering van kleine troepenafdeelingen onder de onmiddellijke leiding van hoogereren. Ook in Duitschland wordt in geval van mobilisatie het vaste kader bij het veldleger door reserve-officieren en onderofficieren versterkt.

Het bezettingsleger moet met het veldleger samenwerken tot bescherming onzer neutraliteit en voorts, bij oorlog, de troepen leveren, benoodigd voor de bewaking en verdediging onzer liniën en stellingen. Dientengevolge zal dit leger hoofdzakelijk moeten bestaan uit infanterie en vestingartillerie, en kunnen de bereden wapens eene zeer geringe getalsterkte bezitten. De bestemming der bezettingstroepen brengt mede, dat zij in den regel zullen optreden in kleinere tactische verbanden en onder veel minder afwisselende omstandigheden dan het veldleger, dat heden hier, morgen daar den vijand het hoofd zal moeten bieden, dat nu eens defensief, dan weder offensief zal moeten handelen. Aan de geoefendheid der manschappen worden derhalve, nitgezonderd in het schieten, bij de bezettingsinfanterie minder hooge eischen gesteld dan bij het veldleger. Dit geldt echter niet van het kader en zeer zeker niet van de subalterne officieren.

Bij de oplossing toch van het bezettingsleger in dikwerf kleine onderdeelen, zal men niet zelden ook aan den lageren officier eene groote mate van zelfstandigheid moeten verleenē, terwijl het kunstmatige der verdediging, waarbij van alles partij moet worden getrokken, wat de krijgswetenschap op het gebied van den vestingoorlog, van artillerie- en geniezaken om zoo te zeggen dagelijks aan de hand doet, eene degelijke krijgskundige vorming en aanhoudend voortgezette militaire studie eischt. In moreel opzicht

is voorts de taak van den vestingverdediger ontegenzegglijk zwaarder dan die van den veldsoldaat. Dit laatste legt bij mij zeer veel gewicht in de schaal. Zoowel hierom, als omdat bij onze toestanden op gelegenheid tot oefening der bezettingstroepen na den aanvang der vijandelijkheden niet mag worden gerekend, daar de vijand al zeer spoedig na de oorlogsverklaring voor onze liniën zou kunnen verschijnen, zou ik het raadzaam achten, behalve het veldleger, ook het bezettingsleger geheel uit het kaderleger te trekken, zij het dan ook voor een goed deel uit de oudere lichtingen. Militie- of reserve-kader zou in elk geval al wederom slechts in zeer beperkten getale in het bezettingsleger kunnen worden toegelaten. De heer Seyffardt gaat m. i. in deze richting zoowel voor het veld- als het bezettingsleger te ver, al ware het alleen maar, omdat bij zulk een betrekkelijk zwak permanent kader, als hij voorstelt, de opleiding van den troep niet behoorlijk verzekerd zou zijn. Ook bij Brinio's vesting-infanterie is m. i. het vaste kader te zwak vertegenwoordigd.

Als derde onderdeel der dadelijk benoodigde krijgsmacht noemde ik de aanvullingstroepen. Uit hen moeten de verliezen worden aangevuld, die door het veld- en bezettingsleger worden geleden. Volledig geoefende soldaten zijn dus bij dit onderdeel niet noodig, althans niet, wat de onbereden wapens betreft. Aangezien echter de tegenwoordige oorlogen zeer snel verlopen en eene spoedige aanvulling der verliezen, die gewoonlijk in de eerste weken het grootst zijn, voor de instandhouding der tactische verbanden dringend noodzakelijk is, zoo moet het als een onmiskenbaar voordeel of liever als een onafwijsbare eisch worden beschouwd, dat ten minste een deel der aanvullingstroepen, ook voor de onbereden wapens, reeds vóór den oorlog eeniger mate zij geoefend. Ik wensch tot staving dezer meening slechts te herinneren, hoe Duitschland door de in 1870/71 opgedane ondervinding geleerd, er na den oorlog met Frankrijk al spoedig toe is overgegaan, een deel zijner aanvullingstroepen, die vroeger in vreedstijd van alle diensten waren vrijgesteld, jaarlijks voor enkele weken tot oefening onder de wapenen te roepen, ten einde zich zodoende de mogelijkheid te verschaffen, reeds dadelijk

na de eerste verliezen bruikbare aanvullingsmanschappen naar het leger af te zenden. Eene korte oefening is echter voldoende — in Duitschland duurt zij 20 weken, verdeeld over 3 jaren — zoodat de aanvullingstroepen, althans wat de onbereden wapens betreft, zonder eenig bezwaar uit militietroepen kunnen bestaan.

Keeren wij thans, nu we de taak en het karakter van de verschillende deelen der dadelijk benoodigde krijgsmacht hebben leeren kennen, terug tot de vraag, hoe sterk elk dier deelen behoort te zijn. Ik begin met het bezettingsleger, omdat het geven van een antwoord hierbij de minste verlegenheid verschaft. De sterkte van dit leger kan namelijk rechtstreeks worden afgeleid uit de uitgebreidheid der te bezetten stellingen in verband met het natuurlijke of kunstmatige weerstandsvermogen van deze. De Regeering, die in het bezit is van de memoriën van defensie, bezettingsstaten enz., bezit alle gegevens, om die sterkte vrij nauwkeurig te kunnen bepalen, en dat in de vroegere officiële opgaven omtrent die sterkte zulke groote verschillen voorkomen, vindt vermoedelijk zijn hoofdoorzaak alleen in het verschil van inzichten bij de opvolgende Ministers van Oorlog, omtrent de dadelijke bruikbaarheid onzer schutterij voor den vestingdienst. Voor den niet in de fortgeheimen ingewijde is de zaak eenigszins moeilijker. Toch behoeft ook hij niet geheel in den blinde rond te tasten en herhaaldelijk werd dan ook door verschillende schrijvers de voor de bezetting onzer liniën en stellingen vereischte legersterkte berekend en aangegeven. Zoo door den Heer Rooseboom in de Vragen des Tijds van 1880, door den Heer Seyffardt in zijne lezing in deze Vereeniging in Maart 1886, alsmede in zijn Gidsartikel „Wat nu”, door Brinio in zijne reeds genoemde studie betreffende de grondslagen eener reorganisatie van het Nederlandsche leger met afschaffing der schutterij. Verreweg de laagste schatting is die van den Heer Seyffardt in zijne aangehaalde lezing. Zij heeft echter voor ons minder beteekenis, omdat zij gebaseerd was op de bestaande legersterkte en op de vooronderstelling dat een deel van het veldleger de in de liniën tusschen de forten gelegen terreinen zou bezetten. Van de drie overige ramingen, welke minder ver uiteenloopen, houdt die van Brinio het midden, zoodat zij hoogst

waarschijnlijk wel niet veel van de waarheid zal afwijken. Brinio nu rekent voor eene alleszins voldoende bezetting onzer liniën en stellingen noodig te hebben: 36 bataljons of ruim 31 000 man infanterie, 72 compagnieën of bijna 17 000 man vesting-artillerie, 5 compagnieën vesting-genietroepen en 2 compagnieën torpedisten, wat met inbegrip eener kleine afdeeling hospitaal-soldaten, voor het bezettingsleger eene totale sterkte geeft van bijna 50 000 man, zonder officieren. Het hoogstgestelde cijfer, dat van den Heer Seyffardt in zijn Gidsartikel, is circa 54 000 man.

De sterkte der aanvullingstroepen staat uit den aard der zaak in nauw verband met die van de beide andere deelen der krijgsmacht, welke ik, zooals straks zal blijken, te zamen op circa 95 000 man zou wenschen te brengen. Voor ditzelfde sterkte-cijfer stelt Brinio ruim 11 000 man, d. i. ongeveer 12°/_o aanvullingstroepen beschikbaar. Veel is dit niet, en men kan er tamelijk zeker van zijn, dat in Brinio's stelsel al spoedig de landstorm zal moeten bijspringen, om het veld- en bezettingsleger voltallig te houden. In de eerste twee maanden van den veldtocht van 1870 werd aan Duitsche zijde $\frac{1}{6}$ of circa 17°/_o van het leger te velde buiten gevecht gesteld. Nu weet ik wel, dat die periode zeer rijk was aan inspannende marschen, aan groote en bloedige veldslagen, doch hier staat tegenover, dat de Duitschers steeds overwinnaar waren en dat de algemeene gezondheidstoestand gunstiger was, dan veelal het geval pleegt te zijn. — Grooter nadeel dan de geringe getalsterkte acht ik het echter, dat van de door Brinio voor de aanvulling der infanterie beschikbaar gestelde manschappen niet een enkele vóór den aanvang van den oorlog ook maar de geringste militaire opleiding heeft genoten. Op die wijze zou het hoofdwapen minstens gedurende een paar maanden van elke aanvulling verstocken blijven. Hoe ik in beide leemten zou willen voorzien, hoop ik straks aan te toonen.

De baken, die bij de vaststelling der vereischte sterkte van het bezettingsleger en de aanvullingstroepen de richting aangaven, verdwijnen uit het oog, als men den blik naar het veldleger wendt. Wel zegt Brinio, dat eene sterkte van 36 batal-

jons infanterie met bijbehorende cavalerie, artillerie, enz., met andere woorden een veldleger van ruim 43 000 onderofficieren en minderen, als het ware langzamerhand een klassieke eisch is geworden, doch men zou kunnen vragen of dat klassieke soms ook alleen hieraan is te danken, dat ieder schrijver bij het gemis aan andere steunpunten, zich al gelukkig rekende, als hij zich op een anderen schrijver kon beroepen, en of zoodoende een cijfer, oorspronkelijk wellicht slechts neergeschreven met het doel, om de gedachten eenigszins nader te bepalen, niet allengs, onverdiend met eene zekere autoriteit is bekleed? Evenwel, het moet worden erkend, geheel in de lucht zweven de genoemde cijfers niet. In de nederdalende lijn geven zij zelfs vrij nauwkeurig de uiterste grens aan. Als laagste tactische of strategische eenheid, uit de drie wapens bestaande, wordt n.l. algemeen de divisie beschouwd. Zulk eene divisie bestaat wederom nagenoeg overal uit 12 bataljons infanterie met een evenredig aantal eskadrons, batterijen, enz. Wil men dus de Nederlandsche divisie niet zwakker maken dan bijna overal elders, een maatregel, die zeer bedenkelijk zou zijn, al ware het alleen maar, omdat dan de werkelijkheid zou worden opgeofferd aan den schijn, dan komt men bij de opgegeven sterkte tot eene indeeling van het veldleger in drie divisien. Aangezien nu alle schrijvers over tactiek en strategie het eens zijn, dat eene indeeling van een leger in slechts twee, rechtstreeks onder den opperbevelhebber staande deelen, bepaald afkeuring verdient, moet eene sterkte van drie divisien als het minimum worden beschouwd, dat kan worden toegelaten. Zesendertig bataljons infanterie is dus de laagste grens, waartoe men voor het veldleger mag gaan.

Waar ligt nu echter de grens in de opgaande lijn? In eischen van krijgskundigen aard is die grens niet te vinden, want van een uitsluitend krijgskundig standpunt zou men moeten zeggen, hoe sterker veldleger, hoe beter, altijd, zoolang de sterktevermeerdering niet ten koste komt van het gehalte. We moeten dus elders zoeken en komen daarbij terecht bij de staat- en volkshuishoudkunde. Zij leert, dat een staat aan eene te sterke uitbreiding zijner gewapende macht te gronde kan gaan en stelt

grenzen aan den druk, die door de militaire instellingen aan de schatkist en de natie wordt opgelegd. Scherp afgebakend is die grens echter niet en toen Brinio b. v. zich de beperking oplegde, dat zijne organisatie geen aanleiding mocht geven tot eene noemenswaardige verhooging der Begrooting van Oorlog, liet hij zich misschien meer leiden door de overweging, dat een hooger eindcijfer in de oogen onzer Volksvertegenwoordigers toch geen genade zou vinden, dan door de overtuiging, dat eene verhooging der militaire lasten ons naar een staatsbankroet zou voeren.

Het valt echter niet te loochenen, dat ten gevolge van de vrij aanzienlijke uitgaven, die voor de doode weermiddelen worden gevorderd, en van de noodzakelijkheid, waarin wij verkeeren, om behalve een leger in het moederland, ook nog eene marine en eene koloniale krijgsmacht te onderhouden, de beurs der Nederlandsche belastingplichtigen reeds op eene zware proef wordt gesteld, al mag het aan den anderen kant dan ook waar zijn, dat veel meer en ook met meer grond wordt geklaagd over de onbillijke verdeling der belastingen dan over het te hooge bedrag. Het bewijs dat onze nationale welvaart achteruitgaande zou zijn, is trouwens nog door niemand geleverd. Wel wijzen verschillende feiten op het tegenovergestelde, en nog onlangs kwam de Heer Verrijn Stuart in eene uitvoerige statistische studie *) tot de slotsom, dat het gemiddeld reëel vermogen per hoofd der bevolking in de laatste kwart-eeuw met niet minder dan 43⁰/₁₀ was toegenomen. Van achteruitgang ten gevolge van de inrichting onzer krijgsmacht zou dan ook bij de betrekkelijk lage eischen, die ons weerbaarheidsstelsel aan de algemeene productiekracht stelt, moeilijk sprake kunnen zijn. In het buitenland wordt vrij algemeen 1⁰/₁₀ der bevolking als een alleszins bereikbare norm voor de vredessterkte der krijgsmacht beschouwd en reeds sedert tientallen jaren gehandhaafd, zelfs overschreden. Gewoonlijk zijn dan de marine en de officieren niet in de sterkte begrepen. Welnu, bij ons is de vredessterkte van leger en marine te zamen, en met in-

*) Bijdragen van het Statistisch Instituut, 1888, n°. 2.

begrip der officieren, nog geen 0,8^o/_o der totale bevolking, terwijl zij bij de door Brinio voorgestelde organisatie met slechts ongeveer 0,1^o/_o zou worden verhoogd. Zonder de marine zouden deze cijfers circa 0,6 en 0,7^o/_o worden.

Ware het niet, dat, zooals straks nader zal blijken, nog in andere richtingen offers van de natie voor de verzekering harer weerbaarheid moesten worden gevraagd, men zou dus wellicht, zonder te hooge opvoering van den druk, het veldleger nog eenige uitbreiding kunnen doen ondergaan en het b. v. op vier divisien kunnen brengen. Thans echter zon ik dit niet raadzaam achten. Bovendien de boog mag niet strakker worden gespannen dan strikt noodzakelijk is, en nu meen ik mij niet te vergissen als ik zeg, dat alle Nederlandsche militairen, die van dit onderwerp eene bijzondere studie hebben gemaakt, eenstemmig zijn in hun oordeel, dat, bij voldoende sterkte van het bezettingsleger, werkelijk met een veldleger van drie divisien de landsverdediging in de eerste oorlogsperiode behoorlijk verzekerd zou zijn.

Met een kaderleger, dat ons bij mobilisatie een veldleger van circa 45 000 en een bezettingsleger van ongeveer 50 000 man verschaft, zou dus bij voldoende waarborg voor de aanvulling der verliezen, op zeer bevredigende wijze in de aanvankelijke behoeften kunnen worden voorzien.

Doch ook alleen in de aanvankelijke behoeften. Een der voornaamste, zoo niet het voornaamste voordeel van de strategische verdediging is de tijdwinst, die zij verschaft. Daardoor wordt den verdediger de gelegenheid geopend, voortdurend nieuwe krachten in den strijd te mengen, terwijl er zeer goed gevallen denkbaar zijn, waarin dit voor den aanvaller niet mogelijk, of althans niet in denzelfden omvang mogelijk zou blijken. Kan de eerste, ondanks zijn uiterste inspanning, er al niet altijd in slagen, allengs de overmacht aan zijne zijde te brengen, van mindere, meerdere te worden, hij kan dan toch bij den aanvaller de overtuiging vestigen, dat de weerstand, wel verre van te verzwakken, voortdurend aangroeit, hem doen terugdeinzen voor de offers, die de voortzetting van den krijg hem nog kosten zou, en hem zodoende nopen, met inkrimping

zijner oorspronkelijke eischen, een aannemelijken vrede aan te bieden.

De oprichting van een landweer of landstorm — de naam doet minder ter zake — kan in die behoefte aan uitbreiding voorzien. Mocht iemand meenen, dat van de elementen, waaruit zulk een landstorm noodzakelijk zou moeten bestaan, in onze dagen weinig of niets voor de landsverdediging kan worden verwacht, dan zou ik hem er op kunnen wijzen, hoe Duitschland, dat men zich in militaire aangelegenheden zoo gaarne ten voorbeeld stelt, na 1870 reeds tweemaal tot eene nieuwe wettelijke regeling van den landstorm is overgegaan, wat toch zeker niet zou geschied zijn, als daar in de toongevende militaire kringen de overtuiging had bestaan, dat van een landstorm voor de verdediging van den vaderlandschen bodem geen nut was te wachten. Ik zou hem kunnen vragen, of Oostenrijk, ja zelfs Zwitserland zoo spoedig het voorbeeld van Duitschland zouden hebben nagevolgd, als er geen vertrouwen ware geweest in de kracht, die in een landstorm kan zetelen? In nagenoeg alle beschaafde staten wordt, ik merkte het dezen avond reeds in den aanvang op, tegenwoordig het beginsel gehuldigd, dat de militaire instellingen zoodanig behooren te zijn geregeld, dat de geheele weerbare bevolking ten slotte gelegenheid vinde, aan de landsverdediging een werkzaam aandeel te nemen. Men mag dat betreuren, beweren, dat zoodoende Europa langzamerhand in een groot manoeuvreveld zal veranderen en dat wij op weg zijn Tartaren te worden, het is in elk geval een feit, waarmede rekening moet worden gehouden, en als wij, Nederlanders, niet de Chineezzen van Europa willen zijn, en dan nog wel Chineezzen van den ouden stempel, dan blijft er ook voor ons niet anders over, dan ons eveneens in die zoogenaamd Tartaarsche richting te bewegen.

Wie aan het nut van een landstorm twijfelt, verliest ook te veel uit het oog, dat er in elken oorlog ten behoeve der landsverdediging tal van werkzaamheden te verrichten zijn, waarvoor nu niet juist volledig geoefende en goed aangevoerde troepen worden vereischt. Zelfs geheel ongeoeffenden kunnen hoogst gewichtige diensten bewijzen, voor welke anders het

leger een deel zijner krachten zou moeten afstaan. Om dit aan te toonen en een denkbeeld te geven van de veelzijdige werkzaamheden, die aan landstormafdeelingen kunnen worden opgedragen, meen ik niet beter te kunnen doen, dan enkele zinsneden voor te lezen uit het Besluit van den Zwitserschen Bondsraad van 5 Dec. 1887, betrekking hebbende op de uitvoering van de landstormwet van 1886. Na de organisatie te hebben vastgesteld en daarbij te hebben bepaald, dat de 1ste ban van den landstorm — uit de jongelieden beneden de 20 jaar bestaande — tot aanvullingsreserve voor de keurtroepen is bestemd, terwijl de 2de ban, — de ouderen omvattende, — voor 30% zal bestaan uit gewapende afdeelingen, (bataljons infanterie en detachementen kanonniers) en voor 70% uit hulptroepen (detachementen pioniers, werklieden voor de militaire inrichtingen, geneeskundig personeel, bakkers, slagers, voerlieden, gidsen, wielrijders, schrijvers, enz.), zegt dit Besluit omtrent het gebruik van den landstorm het volgende:

„Tegelijk met de mobilisatie van het leger te velde kunnen ook de landstormtroepen in de bedreigde grensgebieden worden opgeroepen.

„De gewapende landstormafdeelingen bezetten, zoolang eene afdeeling van het veldleger nog niet ter plaatse is, op aanwijzing van den divisie-districtscommandant, onder wiens bevelen zij staan, alle wegen, passen, rivierovergangen, welke naar de grens voeren, alsmede de bedreigde spoorwegen, stations en telegraafkantoren. Hunne hoofdtak is, alle gemeenschap tusschen het Zwitsersche en het vijandelijke grondgebied te beletten, en tevens alle berichten omtrent den vijand aan den commandant van het divisiedistrict over te brengen. Te dien einde zullen alle over de grenzen komende personen worden aangehouden en, zoo noodig, onderzocht en ondervraagd.

„De opgeroepen landstormkorpsen hebben vooral ook tot taak, ondernemingen der vijandelijke cavalerie krachtadig te keer te gaan, opdat de mobilisatie van het veldleger ongestoord kunne verlopen.

„Tegenover groote, uit de drie wapens bestaande korpsen van den vijand trekken de landstormafdeelingen zoo noodig terug.

Daarentegen moet in de bergpassen, bij de rivierovergangen en in andere défilé's hardnekkige tegenstand worden geboden.

„Bij ontruiming van bedreigde gedeelten des lands dienen de landstormkorpsen tot bewaking en geleide van het oorlogsmateriëel, de kassen, het spoorwegmateriëel, de levensmiddelen, voertuigen, paarden enz., die in veiligheid moeten worden gebracht.

„Zoodra het bedreigde grensgebied door het veldleger is bezet, worden de landstormkorpsen in den regel van de grensbewaking ontheven.

„Tijdens den oorlog mag de landstorm op de hoogvlakten niet in massa's van meer dan één bataljon optreden. Hij heeft alsdan voornamelijk tot taak, tegemoet te komen in het gebrek aan cavalerie voor den veiligheids- en kondschapdienst, en moet, door bezetting van engten, hinderlagen enz., den opmarsch des tegenstanders en inzonderheid de bewegingen der vijandelijke ruitery belemmeren.

„De gewapende landstorm is gedurende den krijg bovendien nog bestemd tot bewaking der etappelijnen, tot bedreiging van 'svijands terugtochtswegen, tot escorte van proviand- en munitiecolonnes, alsmede van zieken, gewonden, enz.; tot bewaking van krijgsgevangenen in de interneeringskringen, tot ondersteuning der bezettingen van versterkte punten, tot plaatselijken wachtdienst, enz.

„De detachementen pioniers — 40 % van de totale sterkte van den landstorm — zullen zoowel tijdens de mobilisatie van het veldleger als gedurende den oorlog gebruikt worden tot vernieling van kunstwerken in wegen, enz., tot het aanbrengen van versterkingen van allerlei aard en tot ondersteuning en uitbreiding van het spoorwegpersoneel.

„De overige niet gewapende detachementen van den landstorm zijn bestemd tot hulp bij de vervaardiging en verzending van oorlogsmateriëel, voorwerpen van kleeding en uitrusting, tot versterking van het personeel in de hospitalen, bureelen en magazijnen, in de slagerijen en bakkerijen, tot het overbrengen van bevelen en berichten, tot het handhaven der inwendige rust, enz. enz.”

Voor den Oostenrijkschen landstorm bestaan soortgelijke voorschriften. Volgens sommige mededeelingen wordt ook daar eeniger-

mate op den landstorm gerekend voor de aanvankelijke grensbewaking en de dekking der mobilisatie van het leger. Vermoedelijk zou ook bij ons dit buitengewoon moeilijke vraagstuk nog het best langs dezen weg kunnen worden opgelost. Alsdan moet de wet echter vrijheid laten, den gewapenden landstorm ook districtsgewijze op te roepen en tegelijk met, misschien zelfs vóór de order tot mobilisatie van het leger. Bepalingen als thans omtrent de oproeping in de schutterijwet voorkomen, zouden oorzaak zijn, dat het doel onmogelijk kon worden bereikt. Hetzelfde geldt van den ongewapenden landstorm, voor welken niet het minst in de eerste oorlogsdagen, vooral in ons vaderland met zijne verdedigingsliniën en stellingen, die bij het uitbreken van een krijg in volledigen staat van tegenweer moeten worden gebracht, een omvangrijke arbeid is weggelegd. Kan daarbij alleen gerekend worden op het eigenlijke leger, dan komen er ontegenzegglijk duizenden handen te kort.

Kan een landstorm ons bij de oorlogsvoorbereiding reeds de gewichtigste diensten bewijzen, hij kan tevens voorzien in de latere behoefte aan versterking en uitbreiding van het eigenlijke leger. En deze voordeelen kunnen verkregen worden zonder noemenswaardige verhooging van den militairen druk in vredes-tijd. De uitgaven zouden zich bepalen tot die voor de aanschaffing en het onderhoud van wapenen en kleeding. De laatste kan zeer eenvoudig zijn. Oefeningen in den wapenhandel behoeven van de landstormplichtigen niet te worden gevergd, mits men bij het gewapend gedeelte alleen personen indeele, die vroeger bij het leger een zeker kapitaal van geoefendheid hebben verworven. Hoogstens zou deelneming aan eenige schietoefeningen in de gemeenten verplichtend kunnen worden gesteld. Eene goede organisatie is echter een dringend vereischte. Wat in deze richting in vreedestijd kan worden verricht, mag onder geenerlei voorwaarde tot de ure des gevaars worden verschoven.

Ten opzichte der oorlogsbereiding zijn wij na 1870 ontegenzegglijk belangrijk vooruitgegaan. De mobilisatie van het leger, het in staat van verdediging brengen onzer liniën, enz. is thans tot in bijzonderheden geregeld. Men heeft er op alle mogelijke wijzen naar gestreefd, de ongelooflijk groote wrijving, die in

de eerste oorlogsdagen zal moeten overwonnen worden, tot de kleinste afmetingen terug te brengen. In de hoogste mate onblijk zou het zijn, het vele goede niet te erkennen, dat in de laatste jaren in deze richting is tot stand gebracht. Toch zijn wij op den weg der oorlogsvoorbereiding nog niet aan den eindpaal. Het oog moet niet alleen gevestigd zijn op de eerste behoeften, doch ook op die van later tijd. Er moet niet alleen gezorgd worden voor den dag van heden, maar ook voor dien van morgen; we moeten niet alleen gereed zijn om den oorlog te beginnen, maar we moeten ons ook de mogelijkheid verschaffen, dien oorlog vol te houden en vol te houden met oud-Hollandsche hardnekkigheid. Alleen als we zorg dragen, dat onze militaire hulpbronnen gedurende den oorlog niet opdrogen, kunnen we met een gerust hart de woorden uit Vondels Gijsbrecht van Amstel tot de onze maken:

„De krijgsman wint genoeg, al wint hij niet dan tijd.”

Tot het einde mijner rede genaderd, wil ik thans, M. H., mijne wenschen met betrekking tot onze toekomstige militaire organisatie nog eenigszins scherper formuleeren, dan dit tot hiertoe wel door mij geschiedde. Niet dat ik zou wanen, dat daarmede het problema tot oplossing zou zijn gebracht. Integendeel, ik ben mij van het onvolmaakte en onvolledige van mijn arbeid volkomen bewust. Doch ik meen, dat Gij recht hebt te vorderen, dat ik althans de hoofdlijnen van het door mij ontworpen beeld duidelijk doe uitkomen.

Het eerste en voornaamste bestanddeel onzer krijgsmacht te land dan, zou, naar mijne inzichten, moeten bestaan uit een veld- en bezettingsleger, wat de hoofdzaak betreft, groote overeenkomst bezittende met het door Brinio ontworpen. Voor hen, welke met Brinio's artikel onbekend mochten zijn, wil ik hier nog medeelen, dat dit leger eerste linie, ter totale sterkte van circa 95 000 man, zou worden verkregen door eene jaarlijksebe lichting van 11 000 man (met inbegrip van 600 man zeemilitie) bij een diensttijd van 10 jaren, onder toevoeging van een 5 000 vrijwilligers. Voor oefening acht Brinio noodig: voor de infanterie, de vestingartillerie en de hospitaalsoldaten:

16 maanden eerste oefening;
 4 weken in het 3de jaar;
 3 " " " 6de " en
 2 " " " 9de "

bij de overige troepen- en wapensoorten:

24 maanden eerste oefening; en
 3 weken in het 4de, 5de of 6de jaar.

Die oefeningstijden zijn ongetwijfeld ruim gesteld en eene kleine reductie zou wellicht niet onmogelijk blijken. Men bedenke echter wel, dat het verworven kapitaal van geoefendheid langen tijd moet worden bewaard.

Het kader zou voor de meerderheid uit vast kader bestaan en voor het overige uit reserve-officieren (te verkrijgen door eene gewijzigde pensioenregeling), militie-luitenants, militie-onderofficieren en militie-korporaals.

In tweede linie zou ik een leger wenschen, gevormd naar de beginselen van het Zwitsersche stelsel, zoowel wat het kader, als wat de manschappen betreft. Voor de laatsten zou ik eene eerste oefening van 8 weken en drie herhalingsoefeningen, elk van 14 dagen voldoende achten, althans zoo ook bij ons het voorbereidend gymnastiekonderwijs op Zwitsersche leest werd geschoeid en verder ruime gelegenheid werd geopend, het schieten naar de schijf ook buiten het leger te beoefenen. Voor de vorming van het kader zouden natuurlijk bijzondere leergangen moeten worden georganiseerd. Het vaste kader van het leger eerste linie zou hierbij natuurlijk belangrijke diensten kunnen bewijzen.

Het hierbedoelde militieleger zou in de eerste plaats bestemd zijn tot aanvulling der verliezen, die bij het veld- en bezettingsleger worden geleden. De sterkte zou ik echter hooger willen opvoeren, dan voor dit doel wel strikt noodig zoude zijn. Eensdeels om, als gedurende den oorlog de behoefte aan uitbreiding der krijgsmacht zich doet gevoelen, niet verplicht te zijn, dadelijk tot de vroeger gedienden van den landstorm, d. w. z. tot 30—40 jarigen, zijn toevlucht te nemen, en anderdeels, omdat eene beperking van het jaarlijksche contingent tot 11 000 man, d. i. tot geen 30% der twintigjarigen, m. i. groote na-

deelen in zich sluit. Tegen het door den heer Seyffardt in de Gids ontwikkelde stelsel heb ik verschillende ernstige bedenkingen. Mijn hoofdbezwaar is wel dit, dat het de deur wijd openzet voor eene algeheele oplossing van ons kaderleger in een militieleger. In één opzicht ga ik echter geheel met den schrijver van het Gidsartikel mede, nl. hierin, dat de verplichting om zich op de taak der landsverdediging voor te bereiden, op de geheele weerbare bevolking moet rusten. Zoolang er op elk ingelijfde minstens twee anderen komen, aan wie in vreedstijd hoegenaamd geen militaire verplichtingen zijn opgelegd, of hoogstens de verplichting om zich te doen inschrijven op de landstormrol, zoo lang zal ook de ingelijfde naijverig blijven op den door het blinde lot begunstigde, die een hooger nummer trok dan hij, en niet ophouden den dienst bij het leger te beschouwen als een drukkende last. Zoo lang zal ook de Nederlander in het algemeen den militair blijven beschouwen als een vijand van zijne beurs en niet als een medeburger, die een heiligen plicht vervult en daarom recht heeft op zijne achting.

Eene vrijstellingsbelasting, zooals Brinio voorstelt, kan de ongelijke lotsbedeeling onmogelijk goedmaken. Eensdeels niet, omdat eene belasting in bloed toch altijd iets anders is dan eene belasting in geld, en anderdeels, omdat zulk eene vrijstellingsbelasting altijd meer het huisgezin dan den vrijgestelde zelven zal treffen en dit te sterker, naarmate de belasting hooger wordt opgevoerd en dientengevolge meer uitsluitend op de gegoede klassen der maatschappij drukt. Men begripe mij echter goed. Ik ben geen tegenstander van den *Uehrsteuer*. Het tegendeel is waar. De billijkheid eischt m. i. een offer in geld te eischen van hem, die om de een of andere reden geen persoonlijken militairen dienst kan verrichten. Ik wilde er slechts op wijzen, dat de invoering eener zoodanige belasting nooit een argument kan zijn tegen mijne bewering, dat uitbreiding van het contingent alleen reeds op ethische gronden eene gebiedende noodzakelijkheid zou zijn.

In den aanvang mijner rede wees ik er op, hoe, volgens het getuigenis van vreemdelingen, in Zwitserland niet alleen met groote opgewektheid aan de militaire oefeningen wordt

deelgenomen, maar hoe daar ook het besef algemeen is, dat de wapendienst een eervolle en natuurlijke plicht is van elken staatsburger. Die gezonde militaire geest, die vaderlandsliefde, welke zich niet alleen uit in woorden, maar ook in daden, moet ook bij ons volk meer dan tot heden levendig worden.

En men zegge niet, dat opwekking van militairen geest bij ons volk een onbegonnen werk zou zijn, want dat alles wat op de krijgsmacht betrekking heeft, bij ons anti-nationaal is.

Hoe? Geeft de Nederlander dan nog niet altijd blijf van een krachtigen vrijheidszin, is het hem niet nog steeds een lust te roemen in het voorgeslacht? Welnu dan? Het zou nationaal zijn, te juichen en feest te vieren over het 75jarig ongestoord voortbestaan onzer herboren vrijheid, doch anti-nationaal, voor die vrijheid de wapenen te voeren, als de vijand haar belagt? Het zou nationaal zijn, te stoffen op de grootsche daden der vaderen, doch anti-nationaal, het voorbeeld dier vaderen na te volgen? Neen, wie zoo van onze natie denkt, miskent, beleedigt haar. Anti-nationaal is alleen onze tegenwoordige legerinrichting, die aan het volk onbillijk verdeelde en daardoor zwaar drukkende lasten oplegt, zonder waarborgen te verschaffen, dat de vreemdeling zal worden geweerd. Vandaar de begripsverwarring.

Wel geef ik echter toe, dat men voor de opwekking van een gezonden volksgeest niet te veel van Regeeringsmaatregelen mag verwachten, dat zelfs, zooals de geschiedenis der Bataafsche Republiek heeft bewezen, Regeeringsdwang schadelijk kan werken, en dat het huisgezin en de school de eerst aangewezen plaatsen zijn voor de ontwikkeling van nationaliteitsgevoel en burgerdeugd. Maar is de Regeering niet almachtig, zij is evenmin machteloos. In elk geval rust op haar de verplichting, om het streven tot opwekking van een gezonden volksgeest door eene verstandige wetgeving te schragen, en dus ook, om bij ons onderwerp te blijven, in de ruimste mate de gelegenheid te openen tot voorbereiding op den heiligsten aller burgerplichten.

Op grond van dit alles zou ik bij het militieleger alle voor den wapendienst geschikte weerplichtigen willen indeelen, die in het leger eerste linie geen plaats kunnen vinden. Hoeveel

dat jaarlijks zou zijn, valt moeilijk met juistheid te zeggen, omdat de statistische gegevens hiervoor in ons land ontbreken. In Zwitserland wordt bijna de helft der dienstplichtigen afgekeurd. In Oostenrijk is dit cijfer nog hooger, doch daarentegen in Duitschland weer lager. Indachtig dat eene strenge keuring gewenscht is, omdat toegevendheid in deze richting in oorlogstijd wel de bevolking der hospitalen vermeedert, doch niet de kracht van het leger verhoogt, zou ik dus ook voor ons land op niet meer dan de helft der twintigjarigen voor den dienst onder de wapenen willen rekenen, en dit te eer, omdat toch nog altijd enkele vrijstellingen zullen moeten worden toegelaten. Voor den dienst bij het militieleger zouden dan jaarlijks beschikbaar komen circa 8000 man. Over 10 lichtingen zou dit, na aftrek van 20 à 25% verloop, eene legersterkte geven van ongeveer 60 000 man. Bleek dit cijfer te hoog, omdat b. v. voor zooveel niet in de behoefte aan kader kon worden voorzien, of omdat kleeding en uitrusting te veel zouden kosten, dan zou ik in elk geval liever willen, dat de inkrimping werd verkregen door vermindering van den dienstdienst voor de manschappen, m. a. w. door vermindering van het aantal lichtingen, dan door verlaging van het contingent.

Loting zou moeten uitmaken, wie bij het kader-, wie bij het militieleger werd ingedeeld. Ruiling tusschen de twee categorieën zou niet mogen worden toegelaten. Daarentegen zou aan het huisgezin eenige verlichting kunnen worden toegestaan door de bepaling, dat van een aantal broeders slechts de helft bij het kaderleger behoeft te dienen. Ook zou het wellicht mogelijk of zelfs wenschelijk blijken, hen, die zich vóór de loting als militie-officier of onderofficier willen verbinden en aan de hiervoor te stellen eischen voldoen, *per se* bij het militieleger in te deelen.

De oefeningen zouden zich voor de groote meerderheid tot infanterie-oefeningen kunnen bepalen. In de eerste plaats, omdat die oefeningen voor de algemeene militaire vorming eene zeer hooge beteekenis bezitten, ten andere, omdat de infanterie in den oorlog verreweg de zwaarste verliezen lijdt en dus de meeste aanvulling noodig heeft, voorts omdat in ons polderland de

infanterie nog meer dan elders het hoofdwapen zal zijn, en eindelijk omdat de opleiding der infanterie de minst kostbare is. Een klein gedeelte zou echter in den dienst der vestingartillerie geoefend moeten worden.

Achter het leger eerste en tweede linie zou voorts een landstorm moeten staan. Ook ten opzichte van de organisatie dezer wapenmacht zouden we vermoedelijk uit het Zwitsersche voorbeeld veel kunnen leeren. Evenals daar zou bij ons de landstorm moeten bestaan uit twee klassen, eene gewapende en eene ongewapende. Tot de eerstgenoemde klasse zouden allen behooren, die reeds vroeger bij het leger eenige geoefendheid in den wapenhandel hadden opgedaan, terwijl bij de ongewapende klasse allen zouden worden ingedeeld, die, hoewel ongeschikt voor den wapendienst, bruikbaar bleken te zijn voor allerlei andere werkzaamheden, die bij de oorlogsvoorbereiding en gedurende den oorlog ten behoeve der defensie moeten worden verricht. De leeftijd zou vermoedelijk voor beide klassen niet hooger behoeven te worden opgevoerd dan tot het 40ste jaar.

Behoudens misschien enkele inspectiën en schietoefeningen in de nabijheid der woonplaats zou de landstorm in vreedstijd tot geen diensten verplicht zijn. De ongewapende landstorm te gebruiken tot uitvoering van rijkswerken, zooals de heer Seyffardt heeft voorgesteld, zou vermoedelijk in de praktijk wel op onoverkomelijke bezwaren stuiten. Daarentegen moet de landstorm op papier geheel georganiseerd zijn, zoodat ieder de hem aangewezen plaats kent, terwijl de benoodigde kleeding en nitrusting gemeente- of districtsgewijze zou behooren te worden opgelegd. Over de wijze van oproeping sprak ik reeds vroeger.

Ziedaar, M. H., het beeld onzer toekomstige krijgsmacht, zooals het mij heden avond voor den geest stond; ziedaar ook, wat ik versta onder een maximum van weerbaarheid bij een minimum van druk. Mijne eischen mogen hoog schijnen, toch houd ik mij overtuigd, dat zij de draagkracht der natie niet te boven gaan. Zeer zeker, het budget van oorlog zou met eenige tonnen gouds worden verhoogd, althans zoo niet in andere richtingen nog wat kon worden nitgespaard. De persoonlijke druk zou eveneens worden verzwaaard. Hoe weinig dit

echter zou zijn, blijkt hieruit, dat de gemiddelde jaarlijksche vredessterkte in vergelijking met die volgens het ontwerp Brinio met slechts ongeveer 2500 man of 0,06 % der totale bevolking zou worden verhoogd; zij zou dus voor leger en marine samen, en met inbegrip der officieren nog altijd blijven beneden het normale cijfer van 1 % der bevolking.

En tegenover die geringe verhooging van den druk zouden buitengewoon groote voordeelen staan. Als allen, die in staat zijn de wapenen te dragen, ook werkelijk geroepen worden zich tot de taak der landsverdediging voor te bereiden, zal de opgelegde last individueel veel minder zwaar de schouders drukken. Als het militaire element een integreerend deel uitmaakt der volksopvoeding, zal niet alleen het plichtbesef en het gemeenschapsgevoel in de natie krachtiger worden ontwikkeld, maar de overtuiging zal ook meer doordringen, dat het leger een zeer belangrijk orgaan in den staat is, dat niet kan kwijnen, zonder dat het gehele lichaam er schade van ondervindt. Als de krijgsmacht in waarheid zal zijn geworden de gewapende natie, dan zal van zelf de kleinmoedige twijfel aan onze levensvatbaarheid, aan onze toekomst verdwijnen, dan zal van zelf het vertrouwen in 'slands weerbaarheid terugkeeren en de groote legers der naburen zullen ons geen overdreven vrees meer aanjagen. Dan ook zullen wij den vreemdeling wederom eerbied inboezemen, en hij zal ons niet langer behoeven te vragen, of wij gezind en in staat zijn, ons grondgebied tegen elke schending te vrijwaren. — Nationale fierheid, de vrucht van een rechtmatig zelfvertrouwen, en eene deugdelijke krijgsmacht, zij zijn niet alleen de hechtste waarborg voor het behoud onzer onafhankelijkheid, doch tevens het zekerste middel om oorlog te voorkomen.

De Voorzitter: Mijne Heeren! Onder voorloopige dankbetuiging aan den spreker van heden avond, gevoel ik mij verplicht eenigszins terug te komen op hetgeen ik bij de opening dezer bijeenkomst heb gezegd. Het vervorderde uur zal namelijk een eigenlijk gezegd debat niet wel mogelijk doen zijn; ik stel daarom voor, dit thans na te laten. Maar gaarne wil ik toch de gelegenheid openstellen voor het geven van toelichtingen of

het maken van opmerkingen; verlangt iemand voor dat doel het woord?

Zoo niet, dan herhaal ik mijn dank aan den kapitein Plantenga voor zijne heldere, leerzame en — ik meen er te mogen bijvoegen — welsprekende rede.

De grondige uiteenzetting van het Zwitsersche legerstelsel, welke den hoofdschotel vóór de pauze uitmaakte, zal aan niet-willens blinden wel de oogen openen voor de nadeelen welke eene toepassing van dat stelsel in ons land zou opleveren, en ons wellicht zelfs voorgoed bevrijden van aanbeveling daarvan door hen, die meer vragen naar de geldelijke gevolgen dan naar de innerlijke waarde van een legerorganisatie.

Merkwaardig mag het toeval worden genoemd, dat deze voordracht werd gehouden op den vooravond van den dag, waarop Nederland gereed staat het 75jarig feest van zijne herstelde onafhankelijkheid te herdenken. Wat ter wereld zou toch betere waarborgen kunnen leveren voor het behoud dier onafhankelijkheid dan een behoorlijk geoefende krijgsmacht van zoodanige sterkte als bereikbaar is zonder te grooten personeelen of financiële druk? Dat zulk een leger daarenboven in hoogen graad de kans voor ons vergroot om bij een oorlog tusschen naburige groote mogendheden buiten den strijd te blijven, werd aan het slot zijner voordracht ook door den kapt. Plantenga opgemerkt; ik herhaal echter de uitspraak, omdat deze factor tot aanbeveling van een sterke krijgsmacht nog maar al te veel uit het oog wordt verloren, en daarom mijns inziens niet te dikwijls kan worden herhaald.

Zal nu eindelijk in ons land die zoozeer gewenschte legermacht worden verkregen? Wie denkt bij deze vraag niet dadelijk aan de veelbesproken Staatscommissie, wier overwegingen zeer zeker zullen uitloopen op eene wijziging van onze legerorganisatie! Wat de uitslag dier beraadslagingen zal zijn, is voor ons allen nog een geheim; gij zult het echter vermoedelijk wel met mij eens zijn, wanneer ik de hoop uitspreek, dat zij ten slotte zullen leiden tot eene regeling die, al wijkt zij in meerdere of mindere mate af van de ons zoo even voorgedragen schets,

daarmede toch in zooverre zal overeenstemmen, dat alle standen der maatschappij tot den dienst onder de wapenen zullen worden geroepen en alle bruikbare militieplichtigen op de eene of andere wijze tot de landsdefensie zullen moeten medewerken. . Dan zal het plantje, dat thans nog aan ons oog is onttrokken, doch reeds aan het ontkiemen is en wellicht spoedig in het heldere daglicht zal verschijnen, kunnen opgroeien tot een boom, waarop onze kinderen elkander met trots zullen wijzen, indien zij over 25 jaren van het herstel onzer onafhankelijkheid het eeuwfeest vieren.

(Algemeene loejuiching.)

De vergadering wordt hierop gesloten.

De Secretaris,

G. N. H. SCHULTZ VAN HAEGEN.
